

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Bakalářská diplomová práce

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci

Olomouc 2023

Dominika Mrázková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA BOHEMISTIKY

**VYBRANÉ OTÁZKY REALIZACE BIBLIOTERAPIE V ČESKÉ
REPUBLICI**

Bakalářská diplomová práce

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci

Autor: Dominika Mrázková

Vedoucí práce: Mgr. Vladimír Polách, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „*Vybrané otázky realizace biblioterapie v České republice*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Vladimíru Poláchovi, Ph. D. za odborné vedení, cenné rady a komentáře, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat zástupcům nakladatelství a knihovníkům, kteří reagovali na zasláný dotazník.

1	Úvod	5
2	Teorie biblioterapie	9
2.1	Teorie čtení, funkce literatury	9
2.2	Definování biblioterapie	11
2.3	Metody a druhy biblioterapie	13
2.3.1	Individuální a skupinová biblioterapie	14
2.3.2	Poddruhy biblioterapie	15
2.4	Zavedení biblioterapie v knihovnách	15
2.4.1	Podoba naplnění biblioterapie	17
2.4.2	Role nakladatelů v zavedení biblioterapie	18
3	Výzkumná část	20
3.1	Uplatnění biblioterapie v knihovnách	22
3.1.1	Komparace vybraných kladných, neurčitých a záporných odpovědí	25
3.1.2	Práce se čtenářem na základě jeho příslušnosti ke skupině	30
3.1.3	Realizace individuální nebo skupinové biblioterapie	31
3.1.4	Realizace asistované a svépomocné biblioterapie	32
3.1.5	Deklarované důvody pro nerealizaci biblioterapie	34
3.2	Práce nakladatelství s fenoménem biblioterapie	36
4	Diskuze	39
5	Závěr	41
6	Anotace	43
7	Resumé	44
8	Bibliografie	45
8.1	E-mailová korespondence s účastníky	51
9	PŘÍLOHY	54
9.1	PŘÍLOHA 1 – E-mail pro nakladatelství	54
9.2	PŘÍLOHA 2 – Druhý e-mail pro nakladatelství	55
9.3	PŘÍLOHA 3 – E-mail pro knihovny	56

1 Úvod

Ačkoliv v posledních letech existuje určitý zájem o potenciální přínosy biblioterapie, její realizace v knižním prostředí zůstává omezená (Poskierová, 2009a). Dosavadní práce v českém prostředí se věnovaly biblioterapii jako terapeutické metodě. Ve svém výzkumu chci zjistit, jestli a jak jsou s biblioterapií obeznámeni nakladatelé a knihovny, zda s biblioterapií pracují a jakým způsobem.

Biblioterapie se z finančního hlediska jeví jako mnohem dostupnější forma terapie než terapie tradiční. Tím pádem může tato metoda oslovit širší spektrum lidí, kteří by jinak mohli mít omezený přístup k tradičním terapeutickým službám. Nejde ale pouze o samotnou cenu terapeutických služeb. Ministerstvo zdravotnictví v Národním akčním plánu pro duševní zdraví uvádí, že český „[s]ystém péče o duševní zdraví nedisponuje dostatkem kompetentních lidských zdrojů, což je dáno strukturou a financováním poskytované péče, systémem vzdělávání profesionálů, ale i nedostatečnou flexibilitou vzhledem k novým možnostem práce s lidskými zdroji“ (Anders et al., 2020, s. 15). Širší uplatnění biblioterapie se proto může stát dílčí součástí řešení tohoto nedostatku a knihovny mohou sloužit jako platforma pro první úroveň terapeutické péče.

Výsledky mého výzkumu budou sloužit jako užitečný základ pro další práce v oblasti terapeutického využití literatury. Knihovny a nakladatelé mají rozdílné role v rámci knižního průmyslu. V případě knihoven chci zjistit, do jaké míry jsou obeznámeny s konceptem biblioterapie, a pokud s ní aktivně pracují, jakým způsobem. Prostřednictvím svého výzkumu se snažím poskytnout znalosti, které mohou přispět k rozvoji rámce pro integraci biblioterapie do knihoven v České republice.

Zatímco knihovny mohou biblioterapii přímo provozovat a zapojovat do své činnosti, nakladatelé se věnují činnostem, které jsou spojené s akvizicí rukopisu, autorskoprávní agendou, redakční přípravou, výrobou, marketingovou propagací a prodejem knih (Pistorius, 2003, s. 106–107). Zajímá mě, zda nakladatelé již při akvizici rukopisu zohledňují možnosti, které biblioterapie nabízí. To může zahrnovat výběr témat, která jsou vhodná pro tuto terapeutickou metodu, nebo spolupráci s psychology či autory specializujícími se v této oblasti. Zohlednit nakladatele je důležité, protože naše konečná volba knihy není nikdy plně svobodná, ale determinovaná faktory jako je nakladatelský plán (Trávníček, 2008, s. 25). Tímto

způsobem se pokusím zjistit do jaké míry je biblioterapie již integrována do samotného procesu vydávání literárních děl. Získané výsledky mohou přinést nové poznatky o tom, zda a jakým způsobem knižní průmysl reflektuje vzrůstající potřebu pro témata duševního zdraví čtenářů¹ (Anders et al., 2020, s. 15). Zda poptávka po této literatuře existuje a zda ji nakladatelé reflektují.

Ve svém výzkumu jsem rozeslala dotazníky 11 největším soukromým nakladatelstvím v České republice, 73 knihovnám reprezentujícím městské knihovny a 14 krajským knihovnám.² V závěru zodpovídám těchto šest výzkumných otázek:

- VO1: Kolik krajských knihoven České republiky pracuje s fenoménem biblioterapie v knihovnické praxi?
- VO2: Kolik městských knihoven největších měst okresů České republiky pracuje s fenoménem biblioterapie v knihovnické praxi?
- VO3: Jakým způsobem pracují krajské knihovny v České republice s fenoménem biblioterapie v knihovnické praxi?
- VO4: Jakým způsobem pracují městské knihovny největších měst okresů České republiky s fenoménem biblioterapie v knihovnické praxi?
- VO5: Kolik z vybraných nakladatelů pracuje s fenoménem biblioterapie v nakladatelské praxi?
- VO6: Jakým způsobem pracují vybraní nakladatelé s fenoménem biblioterapie v nakladatelské praxi?

Předtím, než se dostanu k samotné teoretické části spojené s fenoménem biblioterapie a funkcí knih, je třeba se podívat na dosavadní odborné české a zahraniční práce přímo vztahující se k tématu biblioterapie. V České republice vzniklo malé množství odborné literatury věnující se biblioterapii nebo s ní spojeným metodám a tématům. V této práci budu pracovat s českými autory včetně speciálního pedagoga, zabývajícího se používáním terapeutických metod,³ Pavla Svobody (2007) a jeho knihy *Poetoterapie*, ve které se věnuje jednomu z poddruhů/forem biblioterapie (Svoboda, 2007); a knihovnice Lidmily Vášové (1995) a její knihy *Úvod do*

1 Roli nakladatelů v zavedení biblioterapie se více věnuji v kapitole 2.4.2.

2 Výzkumnému vzorku knihoven se více věnuji v kapitole 3.1.

3 V České republice existuje i další literatura, která se věnuje biblioterapii více metodicky. Například pro konkrétní biblioterapeutické postupy pro účely učitelů odkazují na článek Mokrá a Křečka *Biblioterapie v pedagogické praxi* (Mokrá, Křeček, 2019).

bibliopedagogiky, kde zpracovává nejen definiční ukotvení biblioterapie, ale i téma prvního zavádění biblioterapie do knihoven (Vášová, 1995).

Mezi studenty v českém prostředí vznikla řada diplomových prací, které se tématem biblioterapie zabývají. Důraz je v nich přitom často kladen na terapeutickou funkci biblioterapie, nikoliv na praktické uchopení biblioterapie knihovnami a nakladatelstvími.⁴ Perspektivou nejpodobnější jsou diplomové práce Nikoly Polednové, Lucie Poskierové a Lucie Šlamberové. Nikola Polednová (2022) se ve své bakalářské práci *Biblioterapie v současné literární kultuře* věnuje především zařazením biblioterapie do literární kultury a kulturního prostoru. Zabývá se přitom mýty a legendami a sleduje jejich vývoj až do současného stavu biblioterapie, přičemž velký důraz věnuje pohádkám jako žánru, jenž reprezentuje specifická psychologická témata. Autorka spojuje starodávné magické rituály a jejich postupný vývoj s novodobou terapeutickou metodou biblioterapie. Biblioterapii se věnuje především jakožto fenoménu, který má své specifické místo v literární kultuře a také ve spojení s tzv. narativní terapií. Ve své práci zároveň zmiňuje český projekt Bibliothelp, kterému se více věnuji v kapitole 2.4 této práce (Polednová, 2022, s. 22–23). Jedna z mála prací, které se z velké části zaměřují na uplatnění biblioterapie v knihovnách, je diplomová práce Lucie Poskierové (2009) *Uplatnění biblioterapie v českých a zahraničních knihovnách se zaměřením na pohádkoterapii*. Autorka se v této práci zaměřuje především na pohádkoterapii, jakožto poddruh biblioterapie, který je zaměřen na dětské čtenáře. Podobně jako tomu je i ve výzkumné části této práce, Poskierová provedla výzkum v moravskoslezských knihovnách s cílem zjistit, jakým způsobem je v nich tento fenomén rozšířen. Opírá se částečně o polskou literaturu, kde je toto téma v rámci knihoven zpracováno lépe než u nás (Poskierová, 2009b). Poskierová se k tématu pohádkoterapie vrací ve svém článku *Co nabízí pohádkoterapie?* ve kterém se věnuje především definování pohádkoterapie a jejich součástí (Poskierová, 2009a). Nejblíže této práci je tematicky práce Lucie Šlamberové (2013) *Biblioterapie v prostředí veřejných knihoven*. Šlamberová se rovněž zaměřuje na práci knihoven. K výzkumu přistupuje kvalitativně opřena o strukturovaný

⁴ Příkladem jsou diplomové práce Lenky Linhartové, Jany Kašparové, Martiny Musilové, Nikoly Kadrlové, Anny Šinové, Lucie Melicharové. Všechny zmíněné autorky se věnují biblioterapii jako terapeutické metodě u dětí s různými specifiky (Linhartová, 2010; Kašparová, 2012; Musilová, 2021; Kadrlová, 2013; Šinová, 2006; Melicharová, 2022). Dále například Veronika Nováková se věnuje tématu biblioterapie a jejího využití v domovech pro seniory (Nováková, 2019).

rozhovor s kroměřížskou biblioterapeutkou, ve kterém se detailněji zaměřuje na podobu provozování biblioterapie v knihovně. Zároveň vytvořila dotazník pro nereprezentativní vzorek čtenářů na sociálních sítích, kde zjišťovala povědomí o biblioterapii mezi veřejností (Šlamberová, 2013).

V zahraničí najdeme větší množství odborných prací zabývajících se biblioterapií. Psycholožka Caroline Shrodesová (1955), jež se primárně věnuje literatuře, ve svém článku *Bibliotherapy* biblioterapii představuje, přičemž se zaměřuje na důležitost četby a jejího terapeutického potenciálu (Shrodes, 1955). Shrodesová publikovala první díla důležitá pro všechnu navazující literaturu a její práce byla ve své době i důležitou součástí boomeru biblioterapie, který nastal v Polsku a který krátce popisují v kapitole 2.4 (Czernianin et al., 2019, s. 81). Rovněž pod názvem *Bibliotherapy* najdeme současný sborník Sarah McNicolové a Liz Brewsterové (2018). Editorky v něm spojují řadu případových studií, přičemž zpracovávají historii a teorii biblioterapie. Případové studie jsou zaměřené na uplatňování biblioterapie v různém sociálním a demografickém kontextu a předvedení univerzálnosti biblioterapeutické metody (McNicol, Brewster, 2018). Psycholožka Zipora Shechtmanová (2008) se ve své knize *Treating Child and Adolescent Aggression Through Bibliotherapy* věnuje aplikacím biblioterapie na skupinách agresivních dětí, přičemž se neorientuje na biblioterapii v samotném knižním procesu, ale spíše na psychologickou metodu. Práci Shechtmanové v teoretické části používám zejména pro její definice (Shechtman, 2008). Knihovník a v současnosti také kognitivní psycholog, Tomasz Kruszewski v článku *TÉMA: Biblioterapie - léčba četbou* popisuje nejen historii biblioterapie, ale i roli knihovníka jako biblioterapeuta a základní praktické uchopení biblioterapeutické praxe u knihovníků (Kruszewski, 2008). Existují i v současnosti vycházející zahraniční žurnály specializující se na biblioterapii. Například anglickojazyčný *Journal of Poetry Therapy*, který vydává nakladatelství Taylor & Francis (National Association for Poetry Therapy) nebo v Polsku *Przegląd Biblioterapeutyczny*, který vydává Vratislavská Univerzita (Vratislavská Univerzita).

2 Teorie biblioterapie

V této kapitole se budu zabývat funkcí, kterou čtení a literatura má, vysvětlím pojem biblioterapie včetně jeho různých definic a vytvořím vlastní instrumentální definici pro účely mého výzkumu. Dále popíšu metody a druhy biblioterapie, nakonec také způsob zavedení biblioterapie v knihovnické praxi a mé předpoklady pro zahrnutí biblioterapie do nakladatelské praxe.

2.1 Teorie čtení, funkce literatury

Čtení a interpretace textu jsou určeny cílem, za kterým čtenář⁵ k textu přistupuje a nachází se tak v konkrétních – sociálních, kulturních a motivačních – souřadnicích, ty je třeba pro pochopení použitelnosti a potenciálních účinků knihy brát v potaz (Trávníček, 2008, s. 28). Různých kategorizací účinků a funkcí čtení je spousta a zdá se, že každý autor, který se čtením zabývá, si vytváří svou vlastní. Například francouzský sociolog literatury Robert Escarpit, s jehož dělením pracuje Vášová, rozdělil četbu na funkcionální a literární. Funkcionální četba má přinášet člověku informace a poučení. Literární četba má působit na člověka psychologicky a čtenáře zároveň poutá esteticky (Vášová, 1995, s. 32). Biblioterapie naplňuje obě Escarpitovy kategorie. Trávníček navíc zdůrazňuje i funkci hodnotovou neboli hodnototvornou (Trávníček, 2019, s. 99).

⁵ Proces čtení je chápán jako plnohodnotné uvědomování si významu psaného textu, jeho obsahu a formy (Vášová, 1995, s. 34). Podle definice knihovnice Vášové (1995) je „čtenářem každá osoba, která umí číst. Z hlediska aktuálního je to osoba právě čtoucí, z hlediska substantiálního je to osoba se zájmem o četbu“ (Vášová, 1995, s. 32).

Psycholožka Shrodesová (1955) popisuje literaturu jako prostředek k zapojení emocí a znovu prožití vlastních zkušeností v perspektivě a s odstupem. Literatura vychází z málo lišící se lidské zkušenosti a promlouvá k ní (Shrodes, 1955, s. 25).

„Krom sebezpoznání může mít identifikace s knihou formu rozpoznání ostatních. Pokud čtenář čelí určitým konfliktům [v rodinných vztazích], tak může poprvé vidět například svou matku nebo otce v jiné perspektivě skrze médium imaginativní literatury. Takový vhled může vést nejen k získání realističtějšího pohledu na jejich limity a silné stránky, ale může zároveň přinést úlevu od úzkosti a viny, které provází pocity strachu a nepřátelství k nim“⁶ (Shrodes, 1955, s. 27).

Autorka popisuje tuto podstatnou funkci knihy jako média přirozeně osvobozujícího a terapeutického. Psycholog Jaro Křivohlavý (1987) funkce knihy více rozvádí, kategorizuje a uvádí hned několik obecných funkcí knihy:

„a) informační funkce – četba knihy přináší čtenáři informace různého druhu; b) výchovná funkce – četba knihy přináší čtenáři určité postoje, názory, hodnotové orientace a zkušenosti; c) funkce ‚zrcadla‘ – čtenář srovnává své vlastní názory s autorovými; d) identifikační funkce – čtenáři jsou předkládány vzory, se kterými se může ztotožnit, což může vést k řešení jeho problémů; e) očištná funkce – četba může vést k psychické očištění; f) estetická funkce – kniha na čtenáře může esteticky působit; g) relaxační funkce – při čtení se soustředíme pouze na knihu, to vede k určité relaxaci, odreagování“ (Křivohlavý, 1987, s. 473–474).

Pokud aplikujeme klasifikaci Křivohlavého na téma biblioterapie, nejvíce se projeví funkce výchovná, identifikační, očištná a funkce „zrcadla“. Čtenář se setkává s protagonistou, se kterým se může ztotožnit na základě podobných životních událostí a pocitů, což splňuje funkci identifikační. Na konci je konfrontován s vyvrcholením příběhu, které může být odlišné od čtenářova příběhu, čímž je naplněna funkce „zrcadla“, přitom získává novou perspektivu na vlastní „příběh“. Očištná funkce potom vyplývá z podstaty biblioterapie jako vrcholného cíle a motivace, proč jsme ke knize v rámci biblioterapie přistoupili. V obou popisech funkcí knihy od Shrodesové i Křivohlavého vidím v tomto ohledu shodu. Zejména je tato shoda vidět u toho, co Křivohlavý nazývá funkcí identifikační, kdy jsou čtenáři předkládány vzory k rozpoznání lidí v jeho okolí (Shrodes, 1955, s. 27; Křivohlavý, 1987, s. 473–474).

⁶ Přeloženo z angličtiny: „In addition to self recognition, identification may take the form of recognition of others. The reader may for the first time see his mother or father with objectivity through the medium of imaginative literature. Such insight may not only be productive of a more realistic attitude toward their limitations and their strengths, but may also bring relief from the anxiety and guilt that accompany feelings of fear or hostility toward them“ (Shrodes, 1955, s. 27).

Shrodesová s Křivohlavým se nevěnují další funkci knihy, kterou popisuje Trávníček. Jedná se o funkci sociální/hodnotovou. Knihy mají úlohu nás socializovat, poskytují téma, které můžeme mezi sebou sdílet a nastavují kontext nebo hranice pro konverzaci a reflexi (Trávníček, 2008, s. 18). Trávníček zároveň zdůrazňuje osvojení si určitého zvyku čtení. Součástí celého terapeutického procesu je tedy nejen získání tohoto návyku a proměna v „úplného člověka“, ale i přeprogramování⁷ svého mozku tak, jak to popisuje Wolfová, když říká, že „[c]o, jak a proč čteme, mění způsob našeho myšlení“ (Wolfová, 2020, s. 14; Trávníček, 2014, s. 35). Tímto způsobem se vhodná literatura s terapií inherentně doplňují. I při terapii jde o změnu zavedeného chování a určité „přeprogramování“ mozku. Takové „přeprogramování“ je proces, který je dlouhodobý a vyžaduje velké a vědomé úsilí nejen terapeuta, ale především čtenáře.

2.2 Definování biblioterapie

V této kapitole chci pro účely svého výzkumu vytvořit definici, která koresponduje s předchozími definicemi. Opírá se tedy o tradici, a přitom zároveň poslouží způsobem, který jasně oddělí skutečnou biblioterapii prováděnou v knihovnách od obecně neurčitých naučných přednášek, které provádí většina knihoven. Tedy definici, která bude zahrnovat společné kategorie, na základě kterých bude možné jasně určit, zda daná knihovna biblioterapii provádí. Přitom chci postihnout různé druhy biblioterapie, které si může daná knihovna osvojit.

Za 100 let vývoje⁸ se objevilo mnoho způsobů, jakými biblioterapii definovat, poskytovat a kým by měla být poskytována (McNicol, Brewster, 2018, s. 5). Různé definice jsou přitom často dílčí a postihují různé druhy biblioterapie. Biblioterapie

⁷ Čtení není vrozená schopnost člověka, obdobně jako je tomu například u řeči: „Když se člověk naučil číst (...), svým způsobem [přeprogramoval] mozek, a tím se následně transformovala i podstata lidského myšlení“ (Wolfová, 2020, s. 14).

⁸ V Evropě je biblioterapie relativně mladou terapeutickou disciplínou, která byla založena na základech psychologie a psychiatrie (Kruszewski, 2008, s. 219). I přesto je historie biblioterapie bohatá. Sahá do starověkého Řecka, kde nalezneme ty nejstarší zmínky o terapeutických účincích literatury u Platóna i Aristotela (Wenger, 1980, s. 134). V roce 1916 Samuel Crothers spojil dvě řecká slova *biblion* = kniha a *therapia* = léčit dohromady a vznikl tak ustálený pojem biblioterapie (Cornett, Cornett, 1980; Svoboda, 2007, s. 13; Beatty, 1962, s. 1; Svoboda, 2014, s. 198). Jako disciplína spojuje obory klinické psychologie, lékařství a knihovnictví (Křivohlavý, 1987, s. 472). Začala se vyvíjet v 19. století ve Spojených státech amerických, a to ve spojení s nemocničními knihovnami pro duševně choré (Wenger, 1980, s. 134). Mezi prvními, kteří navrhovali léčbu pomocí knih, byli američtí lékaři Benjamin Rush a John Gait (Shepherd, Illes, 1976, s. 569).

představuje terapeutickou metodu, která nemusí být nezbytně chápána jako věda.⁹ První definice, ze které vycházím, je od českého psychologa Patrika Hartla, který popisuje biblioterapii jako metodu „psychoterapie, která využívá četbu k léčbě duševně chorých; probíhá individuálně nebo skupinově; četba pomáhá účelně využívat volný čas, překonávat depresivní stavy a duševní krize, řešit vnitřní konflikty a podporovat adaptivní mechanismy člověka“ (Hartl, 2004, s. 311). Rozsáhle se pojmu biblioterapie věnovala i knihovnice Lidmila Vášová. Disciplína biblioterapie podle ní může být pojata v širším nebo užším smyslu (Vášová, 1995, s. 61). V širším pojetí „biblioterapie zahrnuje záměrné působení knihou na psychicky postižené jedince i na ostatní nemocné, zejména ty, kteří jsou dlouhodobě léčeni (...), i na jedince jinak vytržené z jejich dosavadního životního prostředí“ (Vášová, 1995, s. 61). Vášová pracuje s definicí M. A. Belajové: „Biblioterapie je taková forma čtení nemocných, která je zapojena do okruhu metod klinicky aplikovaných v psychoterapii. V rámci rehabilitace má své místo v komplexní léčbě nemocných“ (Vášová, 1995, s. 61). V užším pojetí může být biblioterapie definována takto: „Biblioterapie je plánované řízení četby psychicky nemocných pod dohledem lékaře za pomoci kvalifikovaného knihovníka“ (Vášová, 1995, s. 61). Psycholožka Shechtmanová (2008), která se v aplikacích biblioterapie zaměřuje zvláště na děti, definuje biblioterapii jako „použití literatury pro terapeutické účely, zahrnující poslech příběhů a básní, sledování filmů a obrázků/obrazů. Je to hravý a poutavý proces. V bezpečném prostředí si mohou děti díky literatuře uvědomovat vlastní pocity a chování a převzít kontrolu nad svými životy“¹⁰ (Shechtman, 2008, s. 7). Jedna z nejstručnějších dostupných definic je uvedena v anglickém slovníku Merriam-Webster: Biblioterapie je „[p]oužití vybraných čtenářských materiálů jako pomocné terapeutické látky v medicíně a v psychiatrii; také: vodítko v řešení osobních problémů skrze usměrněné čtení“¹¹ (Merriam-Webster).

⁹ Psycholog Jaro Křivohlavý vytváří pro naše účely první důležité dělítko, když z termínu biblioterapie spojeného s terapeutickou metodou vyděluje termín bibliopsychologie jako vědu o vlivu četby na člověka. Bibliopsychologii se v této práci nevěnuji a mohli bychom ji chápat jako poddisciplínu vědecké psychologie (Křivohlavý, 1987).

¹⁰ Přeloženo z angličtiny: „the use of literature for therapeutic purposes and it includes listening to stories and poems, watching films, and looking at pictures. It is a playful, engaging, and fun process. In a safe climate, children eventually make the connection to their own feelings and behavior and become ready to take charge of their lives“ (Shechtman, 2008, s. 7).

¹¹ Přeloženo z angličtiny: „the use of selected reading materials as therapeutic adjuvants in medicine and in psychiatry; also: guidance in the solution of personal problems through directed reading“ (Merriam-Webster).

Pro účely mého výzkumu používám výše uvedené definice k vytvoření aktualizované, pracovní definice. Zvláště mě zajímá definice Patrika Hartla a Lidmily Vášové s jejich zaměřením na rozdělení skupinové, individuální a asistované a neasistované biblioterapie. Zároveň chci použít aktualizovaný jazyk Shechtmanové, přičemž odmítám implikace Hartla a Vášové, že biblioterapie slouží výhradně pro účely psychicky postižených (Hartl, 2004, s. 311; Vášová, 1995, s. 61; Shechtman, 2008, s. 7). Při definování se neorientuji na stručnost definice, ale především na naplnění kategorií, na základě kterých můžu spolehlivě vydělovat biblioterapii ve svém výzkumu. Má nová definice zní následovně: Biblioterapie je použití literatury k terapeutickým účelům, kdy kniha poskytuje absolutní bezpečné prostředí pro jedince k řešení vnitřních i vnějších konfliktů, pomáhá pochopit vlastní pocity člověka a podporovat jeho adaptivní mechanismy; probíhá individuálně nebo skupinově, může nabývat podoby pravidelné interakce s biblioterapeutkou nebo svépomocí podle biblioterapeutkou vytvořeného seznamu. Biblioterapie vyžaduje aktivní práci a přímou navázanost čteného materiálu na konkrétní životní situaci čtenáře. Zároveň musí být prováděna za účelem přivedení změny do života a jednání jedince.

2.3 Metody a druhy biblioterapie

Mezi odborníky nepanuje shoda, zda by pro účely biblioterapie měla být vybírána spíše fikční nebo nefikční literatura. Zároveň se vedou spory o množství asistence, kterou musí terapeut poskytovat. Jedním extrémem je tzv. self-help¹² literatura, ve které je zásah terapeuta minimální. Biblioterapie může být i pouhá dílčí součást běžné terapie. Toto dělení je často ovlivněno teoretickým ukotvením odborníků, přičemž ve vztahu k biblioterapii existují dvě hlavní školy: „kognitivní“ a „afektivní“. Kognitivní terapeuti vidí učení jako zásadní mechanismus změny. Pro tyto účely volí nefikční literaturu. Často zároveň přejímá formu self-help literatury s minimálním nebo žádným kontaktem s terapeutem.¹³ V kontrastu k tomu afektivní biblioterapie vychází z freudiánských teorií. Používá psané materiály za účelem odkrytí potlačených myšlenek, pocitů a zkušeností. Afektivní terapeuti přitom předpokládají, že během toho, co knižní postava prochází určitým problémem, čtenář je emocionálně

¹² Známa také pod termíny motivační literatura, kniha pro osobní rozvoj nebo svépomocná literatura.

¹³ V českém prostředí mluví Svoboda o tzv. autobiblioterapii, u níž prochází léčivým procesem v soukromí své vlastní intimity při čtení textu, který ho obohacuje, nabíjí energií, uklidňuje nebo naopak podněcuje k pozitivní činnosti (Svoboda, 2014, s. 201).

angažován a získává vhled do vlastní situace. Je kladen důraz na vyvolání emocí skrze identifikaci se zkušenostmi literárních postav. K tomu, aby se mohl tento proces udát, je zapotřebí fiktivní literatury tak, aby mohla literární postava zrcadlit situaci čtenáře a čtenář se mohl vcítit do ní, do jejích emocí a bolesti s minimálním strachem. Protože afektivní biblioterapie řeší hluboké emoce a zkušenosti, nemůže být provozována bez zásahu terapeuta (Shechtman, 2008, s. 33–34). Podle českého psychologa Jara Křivohlavého je důležitý důraz na systematickou práci s knihou, kdy biblioterapie není pouze o zapůjčení knihy, ale o individualitě čtenáře, který se nachází v určité momentální situaci, bere tedy v úvahu i cíle psychoterapie a následný rozhovor o četbě (Křivohlavý, 1987). V tomto ohledu Křivohlavý odmítá self-help přístup. Sama v práci nezaujímám k těmto dvěma přístupům stanovisko, budu se pouze snažit analyzovat, jakým způsobem (ve vztahu k těmto dvěma kategoriím) knihovny a nakladatelé s biblioterapií pracují.

2.3.1 Individuální a skupinová biblioterapie

Dále u biblioterapie někteří autoři rozlišují, zda probíhá individuálně nebo skupinově (komunitně). Určuje to míru péče, kterou může terapeut věnovat danému člověku, a dynamiku celého terapeutického procesu, kdy skupinová terapie může poskytnout větší pocit sounáležitosti. Pro účely knihoven mohou fungovat skupinové čtenářské kruhy, ve kterých ale musí být čtená literatura personalizovaná pro daného člověka a nesmí jít pouze o obecná témata, která mají jen malé protnutí s potřebami individuálních čtenářů. Svoboda mluví o individuální terapii, terapii o malých skupinách čítajících 15–25 lidí a terapii ve větších kolektivních skupinách o více než 25 lidech (Svoboda, 2014, s. 201). Vášová dělí biblioterapii podle počtu pacientů na individuální terapii, ve které zdůrazňuje vhodný výběr knih pro specifika pacienta s ohledem na jeho stav, a rozhovory o četbě včetně pozorování reakcí na ni. Zdůrazňuje přitom důležitost vedení záznamů se zaměřením na způsob výběru knih, chování pacienta při jejich výběru, vrácení a průběžné reakce daného člověka na četbu. V případě skupinové terapie Vášová uvádí optimální počet účastníků mezi 8 a 10. Při skupinové biblioterapii se přitom předčítá ve skupině, diskutuje o přečtených problémech a zážitcích, které četba navodila, oživila nebo připomenula. Podle Vášové jde o neformální besedy s diskuzemi o čtenářských zážitcích a jednání literárních postav se zaujímáním osobních postojů k nim. Uvádění čteného do osobních postojů má napomoci odhalit osobnost čtenáře a pomoci při jeho léčbě (Vášová, 1995, s. 63).

2.3.2 Poddruhy biblioterapie

Biblioterapie se také často třídí do různých typologií na základě žánru použitých knih a demografické skupiny, jíž je určena. Metoda samotné terapie se přitom nemusí nezbytně lišit. Budou ale vybírány jiné žánry knih, například v případě pohádek určených pro dětského čtenáře¹⁴ někteří autoři samostatně vydělují termín „pohádkoterapie“.¹⁵ Dalším příkladem je „hagioterapie“ zaměřená na věřícího čtenáře s využitím náboženských textů jako je například Bible.¹⁶ Biblioterapie může být také vydělena na základě literárního druhu například tzv. „poetoterapie“, kterou ve své knize *Poetoterapie* vyděluje a rozsáhle popisuje pedagog Svoboda (2007). Poetoterapie se podle Svobody odlišuje od biblioterapie nejen specifickým použitím poezie k navození žádoucího prožívání, ale i speciálními pracovními technikami: „Zatímco biblioterapie klade v současnosti důraz zejména na práci s dějovým významem textu (...), u poetoterapie naopak nabývá důležitosti podvědomá, do značné míry intuitivní práce s rýmy, rytmem, zvukomalbou a dalšími básnickými atributy“ (Svoboda, 2007, s. 15–16). Kromě toho existují další příbuzné terapie, jako je „imagoterapie“, při níž se čtenář aktivně vžívá do role literární postavy, „narrativní terapie“, která probíhá prostřednictvím vyprávění příběhů, a „paremiologická terapie“, která využívá kratších slovních hříček, jako jsou přísloví, aforismy, hesla, apoftegma, hádanky, glosy, pořekadla a podobně (Svoboda, 2014, s. 200).

2.4 Zavedení biblioterapie v knihovnách

Trávníček upozorňuje, že „knihovna se stává postupně i centrem jiných aktivit, než je půjčování knih či čtenářských materiálů“ (Trávníček, 2011, s. 96). Do knihoven podle něj v budoucnosti nebude pro využití jejich primární funkce třeba chodit fyzicky. Fyzická podoba knihoven se promění do kulturně-společenských nebo

¹⁴ Trávníček popisuje specifický vztah dětského čtenáře ke knihovnicím: „mezi dospěláky mají často tuto čtenářsko-socializační důvěru větší než učitelé, ba i než rodiče. V knihovně se necítíme být manipulováni. U knihovnic zažíváme, že nad námi nemají moc, proto se tak rádi poddáváme jejich autoritě“ (Trávníček, 2019, s. 27).

¹⁵ Označovaná také termínem „fabuloterapie“. Speciálně pohádky vyděluje například Poskierová: „Terapeutická pohádka odpovídá na traumata, která děti mohou prožít během svého života. Pohádka může sloužit jako určitý návod, jak se orientovat v takových situacích“ (Poskierová, 2009b, s. 35).

¹⁶ „Biblické příběhy obsahují věčné motivy smrti, viny, hodnot, smyslu a představují je v obrazech či symbolech života lidí dávných dob. Bible je proto vhodný text pro tyto účely, neboť mimo jiné pojednává jako psychologie: o lidské bolesti, radosti, samotě, nezvládnuté agresivitě, smrti (...) Hagioterapeutické sezení se snaží přivést pacienty k pochopení jejich chyb v životě, přimět je změnit chování a podnítit zájem věnovat se vyšším morálním hodnotám“ (Česneková, 2015).

informačně-poradenských center (Trávníček, 2011, s. 96). Návštěvnost veřejných knihoven má v České republice u obyvatel starších 15 let klesající tendence. Veřejné knihovny navštívilo roku 2007 40 % české populace, roku 2010 to bylo o 2 procentní body méně, v roce 2013 to bylo o dalších 8 procentních bodů méně a v roce 2018 to bylo pouhých 28 % české populace (Trávníček, 2019, s. 62). Přestože tedy biblioterapie nemusí nutně probíhat skrze knihovny, její institucionalizace v knihovnách by přispěla k vytvoření nové role knihoven coby univerzálních komunitních center, jak je popisuje Trávníček (Trávníček, 2019, s. 61).

Funkce knihoven jako míst pro terapii přitom není nový abstraktní koncept, ale již historicky řešený fenomén, pro jehož zavádění už existují i institucionální doporučení.¹⁷ Jako příklad celosvětových snah o zavedení této terapeutické metody do knihoven uvádí Vášová (1995) kongres organizace IFLA,¹⁸ kde byly zformulovány následující základní předpoklady naplnění biblioterapie v knihovnách:

- „a) dostupná a dostatečně vybavená a zařízená knihovna; b) spolupráce specializovaného knihovníka a lékaře při usměrňování biblioterapeutické praxe; c) dodržování hygienických opatření – udržovat knihy čisté, ve vhodném obalu (omyvatelném), esteticky působivé prostředí knihovny;
- d) spolupráce lékaře a knihovníka s rodinou, příbuznými a přáteli, kteří pacienta navštěvují;
- e) speciální terapeutické třídění knižního fondu podle typu pacientů, podle povahy jejich choroby;
- f) nenásilné doporučování literatury pomocí výběrových seznamů, nástěnek, výstavek, ústně apod.;
- g) navodit u pacientů zájem o čtení, pokud možno zájem trvalý, dovolí-li to povaha nemoci“ (Vášová, 1995, s. 64).

¹⁷ V české terminologické databázi knihovnictví a informační vědy existuje i definice knihovníka jako biblioterapeuta: „Odborný pracovník využívající procesu čtení jako pomocného prostředku při působení na uživatele, kteří se vyrovnávají s osobními emocionálními, mentálními a sociálními problémy“ (Národní knihovna České republiky, 2003).

¹⁸ Zkratka pro International Federation of Library Associations and Institutions nebo česky Mezinárodní federace knihovnických sdružení a institucí. Je to světové knihovnické společenství ovlivňující rozvoj knihovnictví na celém světě. Čítá přes 1500 členů, knihovnických spolků, knihoven a institucí z více než 150 zemí celého světa (Burgetová, 2002).

Konkrétním příkladem institucionálního zájmu o biblioterapii v zahraničí pak může být Polsko v 90. letech minulého století. V Polsku se začala vydávat odborná monotematická literatura a biblioterapie byla také zařazena do vysokoškolského vzdělávání například ve městech Toruň,¹⁹ Varšava,²⁰ Vratislav²¹ nebo Gdaňsk²² (Kruszewski, 2008, s. 220). V Polsku vzniká odborná literatura jako například *Przegląd Biblioterapeutyczny* dodnes (Vratislavská Univerzita).

2.4.1 Podoba naplnění biblioterapie

Při plném naplnění biblioporadenství knihovník-biblioterapeut pomáhá čtenáři-klientovi při hledání odpovědi na životní výzvy skrze čtenářovu identifikaci s podobnou situací v nabízeném textu. Důležité je, aby měl knihovník k dispozici různé texty, které se věnují různým problémům a mají odlišná zakončení s různou mírou složitosti situace hlavního hrdiny. Nejdůležitější je problematiku přizpůsobovat charakteristice samotných klientů, včetně věkové skupiny, sociálního zázemí, míry sugestibility a otevřenosti. Některé texty by měly mít konkrétní zakončení, zatímco jiné mohou obsahovat metafory a nabízet možnost svobodnější interpretace textu. Při rešerších knih, které tyto kategorie naplňují, vytváří knihovník vlastní databázi knih, ke které se může obracet v budoucnu s dalšími čtenáři-klienty (Kruszewski, 2008, s. 220). Při biblioterapii je třeba si uvědomovat, že každá kniha působí na čtenáře individuálně, čtenář se noří do světa sestaveného z vlastních zkušeností, asociuje a predikuje obsah a rozpoznává vzorce v kontextu svých předchozích zkušeností (Vášová, 1995, s. 37; Wolfová, 2020, s. 40). Přitom „každé slovo dokáže vyvolat nekonečnou historii myriád spojení, asociací a hluboko uložených emocí“ (Wolfová, 2020, s. 43).

Příkladem naplnění biblioterapeutické databáze u nás může být projekt BiblioHELP, který vznikl v roce 2009, kdy studenti Informačních studií a knihovnictví na

¹⁹ Na Univerzitě Mikuláše Koperníka v Toruni na fakultě filozofie a sociálních věd na katedře knihovnictví, čtení a biblioterapie viz <https://www.ibik.umk.pl/en/institute/about-us/>.

²⁰ Na Křesťanské teologické akademii ve Varšavě na fakultě sociálních věd viz <https://chat.edu.pl/en/pedagogy/faculty-of-social-sciences/about/> a také na Univerzitě ve Varšavě na fakultě žurnalistiky, informačních a knižních studií viz http://informatorects.uw.edu.pl/en/courses/view?prz_kod=2700-P2TFK-PSB.

²¹ Na Vratislavské univerzitě v psychologickém ústavu fakulty historických a pedagogických věd a ústavu. Příkladem výzkumníka, který se biblioterapií na tomto ústavu zabývá, je Wiktor Czernianin (Czernianin, 2017).

²² Na Univerzitě v Gdaňsku na fakultě jazyků viz <https://en.fil.ug.edu.pl/research/research-areas>.

Masarykově univerzitě vytvořili webovou databázi obsahující výběr knih podle různorodých témat, kterou mohou knihovníci-biblioterapeuti využít pro účely biblioterapie (BiblioHELP, 2009; Vališová et al., 2009, s. 256–260; Polednová, 2022, s. 22–23). Tento projekt patrně aktivně fungoval mezi lety 2009 a 2012²³. I přesto je dodnes stránka funkční a z odpovědí vychází, že je projekt do určité míry známý a dodnes používán jako pomocný materiál.

2.4.2 Role nakladatelů v zavedení biblioterapie

Řešení zavedení tématu biblioterapie do nakladatelské nabídky se nabízí několik. Ministerstvo zdravotnictví si neefektivitu dosavadního způsobu práce s duševním zdravím zjevně uvědomuje, jak je vidět z *Národního akčního plánu pro duševní zdraví*:

„Systém psychiatrické péče v ČR stále spočívá na velkokapacitních zařízeních zdravotních služeb následné lůžkové péče v oboru psychiatrie, kde jsou lidé se závažnými duševními onemocněními hospitalizováni i déle než 20 let, což je jednoznačně nákladově neefektivní v porovnání s komunitní péčí, tj. péčí poskytovanou v přirozeném prostředí lidí s duševním onemocněním“ (Anders et al., 2020, s. 14).

Impulzem k vytvoření většího množství terapeutické literatury může být pro nakladatele buď poptávka způsobená tlakem čtenářů nebo poptávka způsobená tlakem knihoven skrze potřebné programy ze strany státu jako hybatele, který poskytne na potencionální transformaci knihoven prostředky. Tyto prostředky by následně knihovny použily k nákupu terapeutické literatury u soukromých nakladatelů a ke spolupráci na zadání vhodné literatury. Soukromá nakladatelství musí být vždy pro rozšíření nabídky motivována finančně.²⁴ Alternativou je i zřízení specializovaných veřejných nakladatelství nebo spolupráce s univerzitními nakladatelstvími, která by se na vydávání literatury pro účely biblioterapie zaměřila. Nabídka by mohla být tímto způsobem lépe kontrolována spolupracujícími odborníky a takový program by mohl mít za výsledek vytvoření kvalitní, ale zároveň autentické a poutavé literatury, která by mohla pro účely biblioterapie sloužit do budoucna dlouhodobě. Dalším řešením může být i posílení překladů kvalitní zahraniční biblioterapeutické literatury. Všechna

²³ Z roku 2012 pochází nejaktuálnější příspěvek, který jsem na webu dohledala (BIBLIOHELP, 2012).

²⁴ Zároveň bývají ovlivněna dalšími faktory jako například svou specializací neboli tržními nikami (Pistorius, 2003, s. 118–119). U některých nakladatelů by čtenář biblioterapeutickou literaturu přirozeně nehledal. V případě vydávání této literatury napříč nakladateli by rovněž mohl existovat určitý speciální štítek, kterým by se literatura vhodná pro biblioterapii mohla označovat.

řešení si v různé míře vynucují nejen investici státu²⁵ a jistou spolupráci s nakladateli, ale i angažovanost odborníků a spisovatelů, kteří by se na reformě podíleli.

²⁵ Zvláštní investice státu do literatury mají svůj precedens nejen v zahraničí (Pistorius, 2003, s. 10), ale i u nás (Pistorius, 2003, s. 39–41).

3 Výzkumná část

V úvodu této kapitoly uvádím cíle mého výzkumu, jaký postup jsem zvolila při sběru dat a volbě výzkumného vzorku respondentů. Práci nakladatelů a knihoven s fenoménem biblioterapie člením do dvou podkapitol. Jejich součástí jsou otázky, které jsem použila v dotaznících, počty respondentů a komparace odpovědí respondentů. V kapitole, v níž se zabývám knihovny, vizualizuji svá data graficky a pomocí tabulky. V celé práci se přitom řídím postupem výzkumného procesu popsaným v díle Johna W. Creswella a J. Davida Creswella (2018) *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Pro tuto práci jsem zvolila kvantitativní metodu výzkumu (Creswell, Creswell, 2018, s. 206–222). Vybraným respondentům jsem rozeslala e-maily obsahující dotazník s otevřenými otázkami. E-maily obsahovaly představení výzkumnice, název tématu práce a strukturovaný dotazník v podobě pěti zvolených otázek ve verzi pro knihovny a šesti/sedmi otázek ve verzi pro nakladatelství.²⁶ Dotazníkové otázky (dále jako „DO“) jsou uvedeny níže v této práci. Odpovědi na e-maily v práci uvádím pouze pod jejich institucionálním názvem, abych se tak za účelem anonymizace vyvarovala užití jmen konkrétních osob zastupujících knihovny. V případě knihoven odpovědi analyzuji na základě společně objevujících se témat v kapitole 3.1 Uplatnění biblioterapie v knihovnách.²⁷

Výzkumný vzorek nakladatelských respondentů jsem zvolila na základě výroční *Zprávy o českém knižním trhu 2021/2022*. Konkrétně jsem zacílila na 11 největších soukromých nakladatelství²⁸ v České republice podle počtu titulů, které vydala v roce 2021 (Svaz českých knihkupců a nakladatelů, 2022). Abych obsáhla stanovený výzkumný vzorek knihoven České republiky nenáhodným kvótním způsobem, rozhodla jsem se obeslat všechny krajské knihovny jako zástupce vyšších knihovnických institucí. Zároveň jsem se rozhodla pro reprezentativní vzorek všech okresů České republiky v podobě městských knihoven měst s největším počtem obyvatel v jednotlivých okresech České republiky. Výběr takového vzorku má to

²⁶ E-maily jsou uvedené v 9.1 PŘÍLOHA 1 – E-mail pro nakladatelství, 9.2 PŘÍLOHA 2 – Druhý e-mail pro nakladatelství a 9.3 PŘÍLOHA 3 – E-mail pro knihovny této práce.

²⁷ Kvantitativní metoda, kterou v práci používám, se nazývá dotazníkový výzkum nebo také dotazníkové šetření (Creswell, Creswell, 2018, s. 207–222).

²⁸ Jako nespecializovaná nakladatelství v kontextu práce chápu nakladatelství, která potenciálně mohou literaturu vhodnou pro biblioterapeutické účely vydávat. Ze vzorku největších nakladatelů jsou proto vyjmuti Wolters Kluwer a Infoa.

omezení, že jsem takto obsáhla v zásadě pouze větší knihovny a své výsledky mohu generalizovat jenom ve vztahu k nim. Přestože tedy městské knihovny měly ve výzkumu reprezentovat nižší knihovnické instituce, existuje možnost, že se výsledky mohou lišit u městských knihoven malých měst.

První kolo dotazníků jsem rozeslala do krajských knihoven dne 14. 2. 2023 a odpovědi přišly do 7 dnů. Stejný postup jsem zvolila u vybraných městských knihoven, kterým jsem dotazníky poslala dne 25. 2. 2023. Doba odpovědí se pohybovala ve stejném časovém ohraničení. Ve druhém kole jsem rozeslala dotazníky 23. 5. 2023 a znovu poslala stejné otázky do knihoven, které na můj první e-mail nereagovaly. Výsledkem bylo získání dalších dat, jelikož se mi ze 48 dodatečně obeslaných knihoven 11 ozvalo zpět. O dva měsíce později, dne 18. 7. 2023, jsem rozeslala třetí kolo výzvy s dotazníky. Časový rozestup mezi výzvami jsem považovala za dostatečný tak, aby knihovny nevyhodnotily moje dotazy jako spam a byly ochotné na mé dotazy odpovědět. Posláním e-mailů ve třech kolech jsem se snažila předejít takzvanému „zkreslení odpovědí“,²⁹ které mohlo potenciálně ovlivnit celkové výsledky výzkumu (Creswell, Creswell, 2018, s. 218). Nakladatelstvím jsem v prvním kole dotazníky odeslala 27. 3. 2023. Druhé kolo průzkumu nakladatelství s upraveným dotazníkem jsem realizovala 28.11.2023.³⁰ Konečnou úspěšnost vyplnění mých dotazníků uvádím v příslušných kapitolách 3.2 u knihoven i 3.1 u nakladatelů níže.

²⁹ „Zkreslení odpovědí je efekt chybějících odpovědí v průzkumech (...) kdyby odpověděli respondenti, kteří neodpověděli, změnilo by to celkový výsledek výzkumu.“ Přeloženo z angličtiny: „Response bias is the effect of nonresponses on survey (...) if nonrespondents had responded, their responses would have substantially changed the overall results“ (Creswell, Creswell, 2018, s. 218).

³⁰ Původní a upravený dotazník jsou přiloženy v PŘÍLOZE 1 a PŘÍLOZE 2 v této práci.

3.1 Uplatnění biblioterapie v knihovnách

Tabulka 1 – Reakce knihoven na zasláný dotazník

	Celkem	Odepsalo	Neodepsalo	Kladná	Neurčitá	Záporná
Krajské knihovny ^a	14	9	5	0	1	8
Městské knihovny největších měst jednotlivých okresů ^b	73	36	37	7	1	28

^a V případě hlavního města Prahy jsem se rozhodla i přes jeho speciální status zařadit do výzkumného vzorku Národní knihovnu jako způsob nahrazení krajské knihovny. Městskou knihovnu v Praze zařazuji do vzorku městských knihoven okresních měst v Čechách.

^b Ve městech Liberec, České Budějovice a Zlín neexistují zvláště vydělené městské knihovny od krajských, které mají v těchto městech své sídlo (Národní knihovna České republiky). Z toho důvodu pracuji se vzorkem 73 místo 76 městských knihoven. V okresech Plzeň-sever, Plzeň-jih, Praha-západ, Praha-východ jsem vybrala vždy městskou knihovnu v městě s největším počtem obyvatel v daném okrese. Jedná se tak o městské knihovny Nýřany, Přeštice, Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, Jesenice v tomto pořadí. Pro okres Brno-venkov jsem zvolila stejný postup. V tomto případě se jednalo o městskou knihovnu města Kuřim.

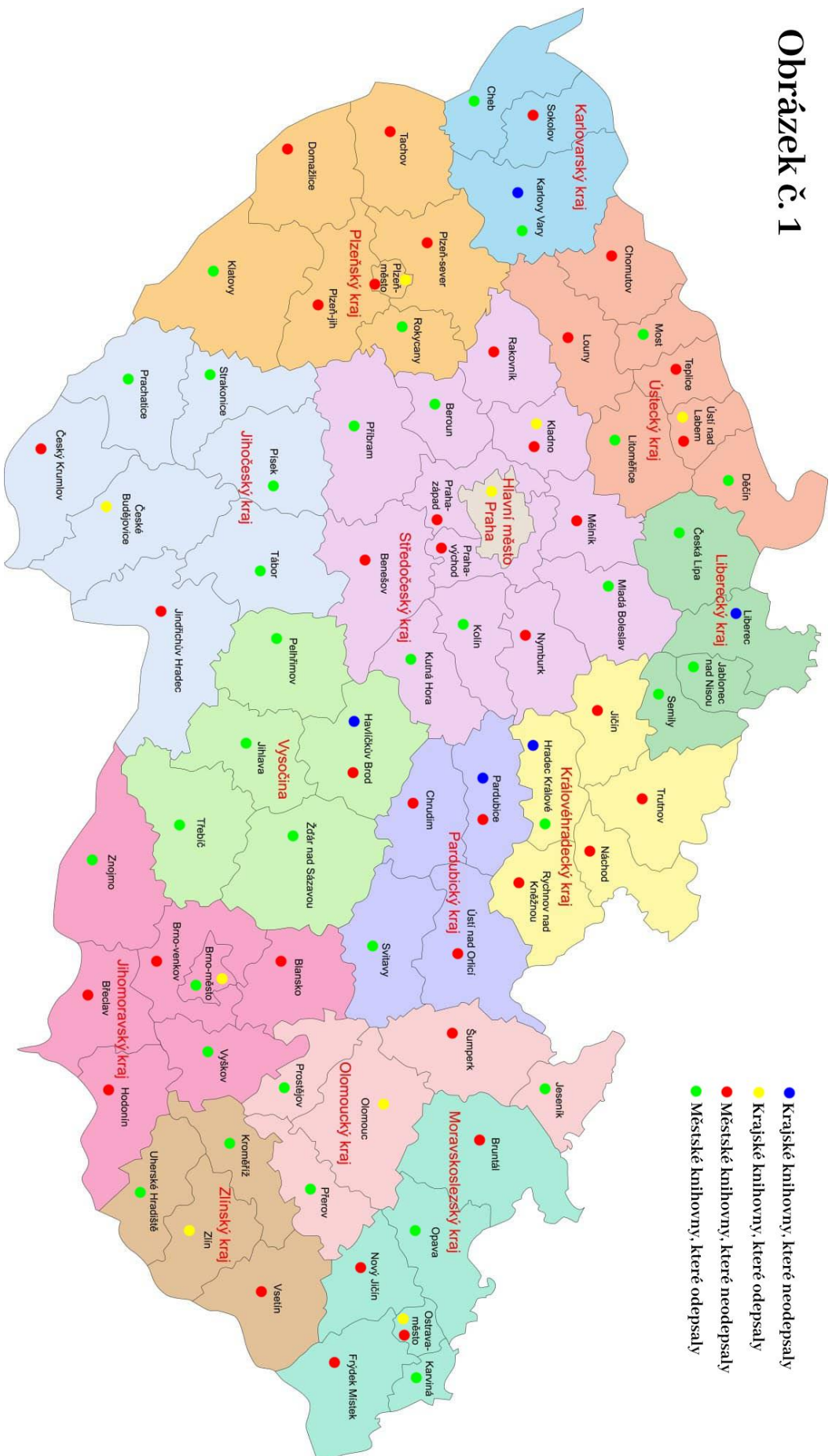
Za účelem zodpovězení otázky VO3, jsem rozdělila knihovny na dvě hlavní skupiny. První skupinu tvoří krajské knihovny, které jsem obepisovala mezi prvními. Ze 14 knihoven jsem obdržela odpovědi od 9 (64 %) zástupců/kyň knihoven. Do druhé skupiny jsem zařadila všechny městské knihovny největších měst jednotlivých okresů. Celkově jsem napsala 73 městským knihovnám největších měst v daných okresech a odpovědi obdržela od 36 (49 %) z nich. Četnost odpovědí vyobrazuji v Tabulce č. 1 výše v této práci. Na Obrázku č. 1 níže vizualizuji četnost odpovědí u krajských a městských knihoven. Všechny odpovědi rozřazuji do třech skupin na kladné, neurčité a záporné. Důvody pro rozřazení do těchto skupin a samotný obsah odpovědí uvádím v následující kvalitativní výzkumné části. Pro dotazník jsem zvolila pět otázek, podle kterých jsem mohla mapovat, zda knihovny znají pojem biblioterapie a jestli se tento fenomén snaží implementovat do své praxe.³¹

³¹ Otázky pro knihovny jsou v kontextu e-mailové komunikace uvedeny v PŘÍLOZE 2 této práce.

Otázky ve strukturovaném dotazníku pro knihovny:

- DO1: Slyšeli jste někdy pojem biblioterapie a pokud ano, pracujete s ní nějakým způsobem v běžné praxi?
- DO2: Jakým způsobem s biblioterapií pracujete?
- DO3: Pracujete pouze s dětským čtenářem nebo se zaměřujete i na dospívající/dospělé čtenáře?
- DO4: Máte vyčleněnou samostatnou sekci pro biblioterapeutické knihy?
- DO5: Pořádáte semináře zaměřené na biblioterapeutické knihy pro širokou veřejnost? Popřípadě zda se zaměřujete na individuální sezení?

Obrázek č. 1

3.1.1 Komparace vybraných kladných, neurčitých a záporných odpovědí

Pro účely výzkumu připomínám definici vytvořenou v kapitole 2.2: Biblioterapie je použití literatury k terapeutickým účelům, kdy kniha poskytuje absolutní bezpečné prostředí pro jedince k řešení vnitřních i vnějších konfliktů, pomáhá pochopit vlastní pocity člověka a podporovat jeho adaptivní mechanismy; probíhá individuálně nebo skupinově, může nabývat podoby pravidelné interakce s biblioterapeutkou nebo svépomocí podle biblioterapeutkou vytvořeného seznamu. Biblioterapie vyžaduje aktivní práci a přímou návaznost čteného materiálu na konkrétní životní situaci čtenáře. Zároveň musí být prováděna za účelem přivedení změny do života a jednání jedince.

V dotazníkových otázkách jsem dopředu nenaznačovala, jak chápu pojem biblioterapie a nechala chápání biblioterapie a s ní spojených typologií otevřené pro respondenty k vlastní interpretaci. To mělo mít za následek, že se lépe projeví chápání pojmu biblioterapie respondenty. Následně jsem odpovědi třídila na základě vlastní definice a určovala jsem konečné rozhodnutí, zda se o biblioterapii jedná či ne. V odpovědích některých knihoven bylo z důvodu zvolení tohoto postupu obtížné určit, zda lze jejich práci za biblioterapeutickou považovat. Limitace metodologie práce a dotazníku rozebírám v kapitole 4 Diskuze.

V této části představuji vybrané odpovědi knihoven jako ukázkou toho, co bylo za odpověď splňující kritéria považováno se zdůvodněním u každé z odpovědí. Všechny zde uvedené odpovědi obsahovaly překážky, kvůli kterým byla obtížnost jejich určení vyšší než u ostatních odpovědí. Z důvodu zachování rozumné délky práce však neuvádím kompletní výpis všech 45 odpovědí. V některé e-mailové komunikaci respondenti odpovídali na moje otázky přímo tak, že mé otázky do své odpovědi zkopírovali. V takových situacích případ od případu buď své otázky vyděluji kurzívou nebo je z odpovědí vynechávám za účelem zkrácení odpovědí.

Za **kladné** jsem označovala odpovědi, které naplňovaly plně nebo částečně mou definici biblioterapie. Příklady knihoven, kde určení nebylo na první pohled jasné jsou následující.

Dobrym příkladem tohoto dělení je obsáhlá odpověď knihovny v Karviné,³² u které bylo obtížné zjistit, zda její biblioterapeutický program naplňuje podmínku návaznosti čteného materiálu na individuální potřeby jedince. Odpověď bych zařadila mezi kladné kvůli tomu, že program reminiscence je zaměřený přímo na pacienty s Alzheimerovou chorobou. Část odpovědi, ve které knihovna popisuje provoz čtenářského klubu pro seniory na nespécifikovaná témata, nicméně za biblioterapii podle své výzkumné definice nepovažují.

„Pojem biblioterapie není pro naši knihovnu neznámým pojmem. S jistou formou této terapie u nás pracujeme a používáme ji v praxi. Od r.2015 spolupracujeme s Domovem Alzheimer v Karviné-Darkově. Nabízíme domovu své služby v podobě vhodně upraveného biblioterapeutického programu, který si primárně klade za cíl poskytovat lidem se zdravotním znevýhodněním smysluplné a přínosné vyplnění jejich volného času. Program zahrnuje i pásmo interaktivních besed, pomocí kterých se klienti vrací v čase (reminiscence). Důležitou roli zde hraje právě kniha, která je hlavním léčebným prostředkem v biblioterapii. Spolupracujeme také s Denním centrem služeb pro seniory (...) a s Novým domovem pro seniory (...), spolupráce je opět založena hlavně na biblioterapii. Skupinová biblioterapeutická činnost probíhá pravidelně jednou měsíčně formou ‚posezení s knihou u kávička‘ na předem dané téma. Prostřednictvím jedinečných, zážitkových a zajímavých témat jsme v seniorech oživilí zájem nejen o knihy, ale i o jejich autory a dobové i současné souvislosti. Vyvolali a navodili jsme u nich pěkné vzpomínky a pocity. Vlídna, přátelská a uvolněná atmosféra, která tyto čtenářské ‚dýchánky‘ provází, svědčí o velmi pozitivním působení terapie na klienty těchto zařízení“ (MK Karviná, dne 27. 2. 2023).

Knihovna ve Vyškově uvedla, že má vytvořený specializovaný seznam knih označených piktogramem pro účely biblioterapie. Jiným způsobem s biblioterapií v současnosti v této knihovně nepracují, přestože v minulosti pořádali blíže nespécifikované semináře. Specializovaný seznam knih naplňuje individualizovanou, neasistovanou formu biblioterapeutické pomoci.

³² Knihovnu v Karviné jsem chybou ve výzkumu kontaktovala „navíc“. Do finálního součtu ani analýzy témat ji proto nezahrnuji. Přesto ji ponechávám v této části jako dobrou ukázkou mezníku, kdy byla odpověď považována za kladnou.

„Slyšeli jste někdy pojem biblioterapie a pokud ano, pracujete s ní nějakým způsobem v běžné praxi? Ano, máme knihy označené piktogramem biblioterapie, vycházeli jsme z knih uvedených na www.bibliohelp.cz. (...) Knihy máme označené v dětském i dospělém odd. (...) Pořádali jsme semináře pro veřejnost. Poslední v roce 2021“ (MK Vyškov, dne 27. 2. 2023).

Knihovna ve Žďáru nad Sázavou uvedla, že pravidelně pořádají besedy pro seniory a věnují se také dětským čtenářům. Plánují zřízení dětského čtenářského kroužku a aktivní zapojení do projektu Bookstart. Na dětském oddělení knihovny je k dispozici zvláštní sekce věnovaná biblioterapeutickým tématům. Zároveň spolupracují s učitelkami a podílejí se na sestavování seznamů doporučených knih. Pravidelně také pořádají semináře pro učitele, které zahrnují různá témata, včetně specifických biblioterapeutických témat.

„1. Slyšeli jste někdy pojem biblioterapie a pokud ano, pracujete s ní nějakým způsobem v běžné praxi? - ano, chodíme do domova pro seniory, čteme zde z knih v rámci besed, na dětském oddělení se setkávají spolu maminky s dětmi, připravujeme čtenářský kroužek pro děti, letos také zahajujeme Bookstart. 3. Pracujete pouze s dětským čtenářem nebo se zaměřujete i na dospívající/dospělé čtenáře? - pouze pro děti a seniory 4. Máte vyčleněnou samostatnou sekci pro biblioterapeutické knihy? - na dětském oddělení ano, knihy pro dyslektiky, pohádky s příběhem a úkolem 5. Pořádáte semináře zaměřené na biblioterapeutické knihy pro širokou veřejnost? Popřípadě zda se zaměřujete na individuální sezení? - pro širokou veřejnost ne, ale kolegyně z dětského oddělení spolupracují s učitelkami, připravují seznamy doporučených knih, pořádají seminář pro učitele – tipy na četbu a zkušenosti... (pro dyslektiky, pro případ traumatizujících zážitků v rodinách, ve škole, pohádky s příběhem a úkolem atd.)“ (MK Žďár nad Sázavou, dne 27. 2. 2023).

Z odpovědi respondentky zastupující znojenskou knihovnu je zřejmé, že je s problematikou biblioterapie obeznámena. U odpovědi bylo zvláště složité, zda ji zařadit do biblioterapeutické práce nebo zda se praxe respondentky neliší od běžného knihovnického doporučení. V odpovědi například chybí informace o tom, zda bylo cíleně vybrané téma smrti určeno dětem, které smrt nějakým způsobem zasáhla nebo šlo o obecně naučnou přednášku. Mezi kladné jsem nakonec odpověď zařadila z toho důvodu, že se v knihovně snaží v reakci na konkrétní zjištěný problém doporučovat díla, která mohou posloužit jako podpora při řešení specifických problémů, přestože knihovna nemá vytvořen žádný specifický biblioterapeutický seznam, který by při svém doporučování využívala.

„1. Slyšeli jste někdy pojem biblioterapie a pokud ano, pracujete s ní nějakým způsobem v běžné praxi? Ano, znám, studovala jsem Knihovnictví a inf. vědu na VŠ v Opavě, s přišlo mi toto téma už za studií dost zajímavé. V odd. pro děti zatím nemám zpracován žádný materiál, který bych

používala cíleně. Spíše co jsem četla, dokážu nabídnout čtenářům, když ‚zjistím‘ problém. (...) Ráda vyhledávám články v odborných časopisech s tipy právě na knihy zpracovávající témata, která potřebuji př. i pro besedy s dětmi. Hledala jsem cíleně téma smrti. 3. *Pracujete pouze s dětským čtenářem nebo se zaměřujete i na dospívající/dospělé čtenáře?* Jen s dětským čtenářem. (...) 4. *Máte vyčleněnou samostatnou sekci pro biblioterapeutické knihy?* Ne. 5. *Pořádáte semináře zaměřené na biblioterapeutické knihy pro širokou veřejnost? Popřípadě zda se zaměřujete na individuální sezení?* Ne. Myslím, že v práci se čtenářem využíváme individuální doporučení všichni. Uvítala bych cílené semináře/workshopy/sdílení na téma biblioterapie“ (MK Znojmo, dne 26. 2. 2023).

Knihovna v Pelhřimově ve své odpovědi uvedla, že se biblioterapií nezabývají, přesto má knihovna vyhrazenou zvláštní část fondu s knihami, které dedikuje konkrétním problémům, se kterými se mohou dětské čtenáře setkat. Takový seznam naplňuje podle mé definice biblioterapii svépomocí.

„O biblioterapii jsem samozřejmě slyšela a v naší knihovně s ní nepracujeme. V dětském oddělení máme vyhrazenou část fondu s knihami, které pojednávají o různých problémech, se kterými se děti a dospívající můžou ve svém životě setkávat nebo je sami zažívají. Kolegyně z dětského oddělení připravuje programy pro školy zaměřené na některé sociálně patologické jevy, např. šikana, domácí násilí nebo zveme na besedy autory knih, kteří s nimi probírají některá témata, jimž se věnují ve svých knihách např. Petra Dvořáková a její kniha *Já jsem hlad* věnovaná problematice mentální anorexie“ (MK Pelhřimov, dne 21. 7. 2023).

Za **neurčité** označuji odpovědi, u nichž jsem nemohla určit, zda daná knihovna naplňuje mou definici biblioterapie.³³ Knihovna K. H. Máchy v Litoměřicích ve svém vyjádření uvedla, že se přímo nezaměřují na biblioterapii, avšak v rámci jejich činnosti lze nalézt biblioterapeutické prvky. Konkrétně pořádá besedy na různá témata. Nicméně knihovna neposkytla bližší specifikaci ohledně toho, zda se tato témata besed zaměřují na konkrétní skupinu dětí, nebo mají obecně osvětový charakter, proto je u knihovny těžké určit, zda jejich knihovnická praxe s biblioterapií souvisí.

„Ano, slyšeli. Nemáme přímo biblioterapeutický program, ale některé naše aktivity vykazují znaky biblioterapie. Konkrétně máme například bohatou nabídku besed pro děti, která se zaměřuje na různá témata s přesahem do osobního rozvoje dětí. /např. téma „Pocity“/. Zaměřujeme se zejména na dětské čtenáře“ (MK Litoměřice, dne 24. 7. 2023).

³³ To nastalo převážně v důsledku nedostatku informací, který byl způsoben nedostatečně specifikovaným dotazníkem viz kapitola 4.

Za **záporné** označuji knihovny, které biblioterapii buď úplně odmítly nebo dělají jen obecnou osvětu, popřípadě naučné přednášky, které nenaplnují mou definici biblioterapie.

V knihovně v Klatovech se do jisté míry považují za biblioterapeutickou instituci ze své podstaty jako knihovny. Pozitivní stránka vnímání knihoven tímto způsobem je, že to značí určitý přechod od tradičního chápání knihoven k novému paradigmatu, v němž jsou knihovny vnímány nejen jako poskytovatelé informací, ale také jako prostředek pro podporu duševního zdraví a osobního rozvoje. Mou definici ale taková interpretace nenaplnuje. Klatovy zároveň zmiňují nabídku odborných knih o biblioterapii, patrně se ale nejedná o knihy pro biblioterapii.³⁴

„Jakožto veřejná knihovna jsme v širším ohledu sami o sobě biblioterapeutickou institucí (pominu-li školní četbu, která studenty spíše ‚otravuje‘, a publikace vysloveně naučné, což pro někoho může ovšem být terapie také) a samozřejmě pořádáme různé akce, které jsou zároveň spojeny s canisterapií a jsou určeny spíše pro mladší návštěvníky. Pokud jde o užší pohled, je to otázka diskuze. A co se týče biblioterapeutických knih, tak ty jsou zařazeny pod pedagogiku či psychologii dle hlavního tématu publikace, samostatnou sekci pro ně rozhodně nemáme a nemáme jich ani tolik, abychom pro ně samostatnou sekci zřizovali“ (MK Klatovy, dne 25. 5. 2023).

Knihovna v Příbrami považuje doporučení správné knihy za náznak biblioterapeutické praxe v jejich činnosti. Je sice pravda, že knihovnická praxe se v tomto ohledu blíží svépomocné biblioterapii a mohou tímto způsobem naplňovat podmínku návaznosti četby na individuální potřeby čtenáře, nicméně bez toho, aniž by respondující knihovna konkretizovala proces a popřípadě disponovala dedikovanou biblioterapeutickou databází, nemohu odpověď zařadit mezi kladné.

„Biblioterapii znám. Škoda tohoto zmrzlého webu. <https://www.bibliohelp.cz/> S náznakem biblioterapie pracují dobří knihovníci v přímých službách. Doporučit správnou knihu je někdy biblioterapie“ (MK Příbram, dne 19. 7. 2023).

V knihovně v Rokycanech uvádí podobný názor jako knihovna v Klatovech. Navíc uvádí, že čtenáři se svěřují s problémy, na které se snaží knihovníci reagovat vybranou četbou. Zejména kvůli druhé části odpovědi je kvalifikace odpovědi obtížná. Nakonec jsem se rozhodla zařadit ji mezi záporné odpovědi z toho důvodu, že knihovna popsala

³⁴ Souvisí to i s takzvaným „self-reporting biasem“. Trávníček ho popisuje jako odpověď podle toho, co od sebe respondent očekává, a ne podle toho, co ve skutečnosti činí. Také jako „upřímnost odpovědi“ (Trávníček, 2014, s. 37).

práci potenciálních biblioterapeutů-knihovníků jako vybírání potěšující četby. Správně vybraná četba však nemusí přirozeně čtenáře potěšit, může ho konfrontovat a také musí být silně individualizovaná na konkrétní problém, kterému čelí. Povzbuzující může být přitom cokoliv, nejen četba, ovšem účelem terapie je jít do hloubky.

„Oficiálně se biblioterapií nezabýváme, přesto si myslím, že naše knihovna, a knihovny obecně, jsou ‚léčebny duše‘ pro čtenáře. Často se nám svěřují se svými problémy a hledají útěchu nebo povzbuzení. Knihovníci se pak snaží vyhledat četbu, která by je potěšila“ (MK Rokycany, dne 24. 5. 2023).

3.1.2 Práce se čtenářem na základě jeho příslušnosti ke skupině

Některé knihovny se zaměřují na konkrétní skupinu čtenářů při své biblioterapeutické praxi. Nejčastějším zaměřením byly věkové kategorie čtenářů. Například knihovna ve Znojmě odpověděla, že se věnují pouze dětem: „Ráda vyhledávám články v odborných časopisech s tipy právě na knihy zpracovávající témata, která potřebuji př. i pro besedy s dětmi. Hledala jsem cíleně téma smrti. (...) Jen s dětským čtenářem“ (MK Znojmo, dne 26. 2. 2023). V knihovně ve Žďáru nad Sázavou se specializují na děti a seniory. Zároveň vytváří pro učitele seznamy doporučených knih a semináře.

„[A]no, chodíme do domova pro seniory, čteme zde z knih v rámci besed, na dětském oddělení se setkávají spolu maminky s dětmi, připravujeme čtenářský kroužek pro děti, letos také zahajujeme Bookstart. [P]ouze pro děti a seniory 4. *Máte vyčleněnou samostatnou sekci...?* - na dětském oddělení ano, knihy pro dyslektiky, pohádky s příběhem a úkolem (...), kolegyně z dětského oddělení spolupracují s učitelkami, připravují seznamy doporučených knih, pořádají seminář pro učitele – tipy na četbu a zkušenosti... (pro dyslektiky, pro případ traumatizujících zážitků v rodinách, ve škole, pohádky s příběhem a úkolem atd.)“ (MK Žďár nad Sázavou, dne 27. 2. 2023).

V knihovně v Pelhřimově se rovněž zaměřují na dětské čtenáře:

„V dětském oddělení máme vyhrazenou část fondu s knihami, které pojednávají o různých problémech, se kterými se děti a dospívající můžou ve svém životě setkat nebo je sami zažívají. Kolegyně z dětského oddělení připravuje programy pro školy zaměřené na některé sociálně patologické jevy např. šikana, domácí násilí nebo zveme na besedy autory knih, kteří s nimi probírají některá témata, jimž se věnují ve svých knihách např. Petra Dvořáková a její kniha *Já jsem hlad věnovaná problematice mentální anorexie*“ (MK Pelhřimov, dne 21. 7. 2023).

Knihovna v Hradci Králové uvádí, že pracují se všemi věkovými kategoriemi. Výslovně ale zmiňují učitele, kterým často asistují s výběrem knih. V jejich praxi tedy vytváří speciální sekci, kterou ale často používají k pomoci „z druhé ruky“, ne přímo samotným čtenářům.

„S dětskými, dospívajícími, ale pro radu chodí nejčastěji právě dospělí, často učitelé. Ano, máme speciální regál, kde jsou knihy označené i do oblastí s nimiž pomáhají. Pořádáme semináře pro odbornou veřejnost – knihovníky a pedagogy (...), v naší doporučené četbě k problémům máme i knihy z dospělého oddělení“ (MK Hradec Králové, dne 23. 5. 2023).

3.1.3 Realizace individuální nebo skupinové biblioterapie

Další téma, které se v odpovědích objevilo a kterému jsem se věnovala i v kapitole 2.3.1 bylo, zda je biblioterapie v knihovnách prováděna individuálně³⁵ v kontaktu s jedním knihovníkem nebo skupinově/komunitně³⁶ v prostředí několika lidí, kteří sdílí stejný problém. V tomto ohledu bylo důležité oddělit od skupinové biblioterapie čtenářské kroužky, které množství knihoven za biblioterapii považovalo a jejichž osnovy nemusí nijak odpovídat problémům čtenáře.

Knihovna ve Žďáru nad Sázavou se aktivně věnuje práci s různými skupinami obyvatel, což zahrnuje pořádání besed pro seniory, setkání pro matky s dětmi a konání seminářů pro učitele. S cílem dále rozšířit svou interakci s čtenáři knihovna zvažuje spuštění čtenářského kroužku pro děti, což by mělo prohloubit a rozšířit rozsah její práce se skupinou čtenářů:

„[C]hodíme do domova pro seniory, čteme zde z knih v rámci besed, na dětském oddělení se setkávají spolu maminky s dětmi, připravujeme čtenářský kroužek pro děti (...) [P]ořádají seminář pro učitele“ (MK Žďár nad Sázavou, dne 27. 2. 2023).

³⁵ Knihovny přistupují často kombinují, přičemž knihovna v Kroměříži je ukázkou knihovny, která aktivně přistupuje k oběma přístupům. Dělení je tedy pouze orientační a zajímavé jsou spíše samotné odpovědi a podmínky, za jakých biblioterapii knihovny realizují. Převážně individuálně přistupují k biblioterapii: Kroměříž, Hradec Králové, Znojmo, Vyškov.

³⁶ Převážně skupinově přistupují k biblioterapii: Kroměříž, Žďár nad Sázavou, Pelhřimov.

Praxe knihovny v Kroměříži se zaměřuje zejména na individuální sezení, avšak v minulosti v knihovně probíhala také skupinová setkání. Kroměřížská knihovna se rovněž věnuje osvětové činnosti v této oblasti, pořádá semináře pro ostatní knihovníky a snaží se šířit povědomí o biblioterapii.

„Pojem biblioterapie je mi velmi dobře znám a biblioterapii praktikuji již několik let. S biblioterapií pracuji převážně při individuálních sezeních s klienty, ale praktikovala jsem i řadu skupinových sezení jak v Psychiatrické nemocnici Kroměříž, tak v Knihovně Kroměřížska. Práci s biblioterapií v naší knihovně nezaměřujeme pouze na čtenáře, ale nabízíme ji jako další službu každému, kdo o její využití projeví zájem. (...) V Knihovně Kroměřížska jsem vedla již několik odborných seminářů pro knihovníky, které byly zaměřeny nejen na biblioterapeutickou literaturu, ale primárně na biblioterapii jako takovou“ (MK Kroměříž, 2023).

3.1.4 Realizace asistované a svépomocné biblioterapie

Rozdělení přístupů k biblioterapii na afektivní (asistovanou) a kognitivní (svěpomocnou) se věnuji v kapitole 2.3. V popisu biblioterapeutické praxe se u respondentů toto rozdělení objevovalo, aniž by si museli být vědomi tohoto konkrétního teoretického rámce. Zároveň mě zajímalo, zda knihovna dlouhodobě se čtenáři aktivně pracuje nebo zda vytváří pouze určitou databázi, popřípadě nějaké základní doporučení literatury navázané na potřeby čtenáře bez jakýchkoliv dodatečných terapeutických procesů. Z osmi knihoven, jejichž odpovědi jsem kategorizovala jako kladné, se v současnosti věnovala určité formě asistované biblioterapie (ať už individuální nebo skupinové) pouze jedna knihovna.³⁷ Zbýlých pět knihoven,³⁸ se věnovalo téměř výhradně svépomocné biblioterapii.

Biblioterapii uplatňovala Krajská knihovna v Plzni mezi lety 2017–2019. V rámci projektu navázali spolupráci s kvalifikovanými odborníky, konkrétně s psychologem a sociálním pracovníkem, kteří se aktivně účastnili skupinových sezení. Terapeutická setkání dosáhla úspěchu, což vedlo k rozhodnutí o zpřístupnění hodin biblioterapie i veřejnosti. Lze pozorovat, že plzeňská knihovna uplatňovala prvky afektivní biblioterapie, neboť tato praxe zahrnovala řízená sezení pod vedením psychologa.

„[V] příloze posílám krátký text o realizaci biblioterapie v SVK PK v letech 2017-2019. (...) Se skončením pracovního poměru kolegyně *****, která kurzy vedla, však skončila i biblioterapie.

³⁷ Knihovna Kroměříž. Knihovna Plzeň pracovala s asistovanou biblioterapií v minulosti, mezi lety 2017–2019.

³⁸ Knihovny Vyškov, Hradec Králové, Znojmo, Žďár nad Sázavou a Pelhřimov.

V knihovním fondu máme knihy, které při svých kurzech používala, ale ty nejsou nijak speciálně označené. (...) V roce 2017 kontinuálně probíhal pilotní projekt biblioterapie ve spolupráci s terapeutickým centrem Ledovec. Vedoucí PR oddělení zpracovala projekt a poté společně s psychologem a sociálním pracovníkem vedli uzavřenou skupinu, nejdříve v prostorách TC, poté ve venkovních prostorách a pak již probíhal na půdě knihovny, nejprve v uzavřené místnosti, později i ve volném výběru knih za přirozené fluktuace čtenářů kolem. Po tříleté cílené práci jsme pomohli klientům denního stacionáře vrátit se k běžnému životu a začít navštěvovat veřejné prostory, jako je například knihovna. V letech 2018–2019 pokračoval projekt biblioterapie ve spolupráci s terapeutickým centrem Ledovec obdobně jako v předchozím roce, tedy lektorka vedla uzavřenou skupinu ve vzdělávacím centru, později i ve volném výběru knih. Pro velký úspěch byly otevřeny hodiny biblioterapie pro veřejnost“ (KK Plzeň, dne 15. 2. 2023).

Knihovna v Hradci Králové deklarovala zájem v budoucnu poskytovat ucelený katalog biblioterapeutických knih jako součást svých nabízených služeb. Tímto přístupem lze zařadit knihovnu do kognitivního přístupu k biblioterapii, v němž čtenáři aktivně přistupují k procesu svépomocné terapie prostřednictvím svého individuálního čtenářského zážitku.

„Ano, s pojmem běžně v knihovně pracujeme, stejně jako s konceptem biblioterapie. V rámci potřeby zachytit knihy s biblioterapeutickým charakterem pracuje naše knihovna nyní na uceleném katalogu knih, ve spolupráci s paní psychologkou na pracovních listech a v budoucnu plánujeme všem, kteří hledají pomáhající knihy na určitá témata, poskytnout ucelený přehled těchto knih. Na praktickou část bohužel již nevybývá čas, využíváme spíše možnosti lektorů. (...) Pojem biblioterapie známe, s knížkami i tématy pracujeme. Máme seznamy doporučených knížek, které pomáhají s problémy, připravujeme web s knihami a pomocnými kartami, knížky doporučujeme, organizujeme i přednášky na toto téma. Pracujeme převážně s dětským čtenářem, i když v naší doporučené četbě k problémům máme i knihy z dospělého oddělení. (...) Semináře s touto tematikou pořádáme především pro další knihovníky a pro rodiče. Individuální terapií se nezabýváme. Pouze knihy individuálně doporučujeme“ (MK Hradec Králové, dne 23. 5. 2023).

Již zmíněná knihovna v Kroměříži se věnuje biblioterapii prostřednictvím kombinace kognitivního a afektivního přístupu. V minulosti organizovala individuální sezení pod vedením odborníka a vytvořila katalog biblioterapeutických knih, který umožňuje čtenářům autonomně vybírat literaturu pro vlastní svépomocnou terapii. Zajímavá je i spolupráce knihovny s psychiatrickou nemocnicí.

„Pojem biblioterapie je mi velmi dobře znám a biblioterapii praktikuji již několik let. S biblioterapií pracuji převážně při individuálních sezeních s klienty, ale praktikovala jsem i řadu skupinových sezení jak v Psychiatrické nemocnici Kroměříž, tak v Knihovně Kroměřížska. Práci s biblioterapií v naší knihovně nezaměřujeme pouze na čtenáře, ale nabízíme ji jako další službu každému, kdo o její využití projeví zájem. Věk nehraje roli. Sekci pro biblioterapeutické knihy vyčleněnou

nemáme, ale na www.knihkm.cz jsem vytvořila databázi doporučené biblioterapeutické literatury. Je rozdělena na knihy pro dospělé, pro děti a na odbornou literaturu. V Knihovně Kroměřížska jsem vedla již několik odborných seminářů pro knihovníky, které byly zaměřeny nejen na biblioterapeutickou literaturu, ale primárně na biblioterapii jako takovou. Přednášky dělám na pozvání i v dalších knihovnách“ (MK Kroměříž, 2023).

3.1.5 Deklarované důvody pro nerealizaci biblioterapie

Nejčastějším deklarováním důvodem, proč knihovny biblioterapeutickou práci odmítly, byl nedostatečně vyškolený personál. To byl případ 2 krajských a 6 městských knihoven.³⁹ Knihovny přitom často viděly specializovaný personál jako podmínku pro jakoukoliv biblioterapeutickou práci. Z odpovědí zároveň vyplývá, že knihovny jsou často s biblioterapií obeznámeny, a přestože její práci neprovozují, je to zřejmě téma, které se ve školeních knihoven objevuje.

„Pojem biblioterapie je nám znám, a uvědomujeme si možný dosah této psychoterapeutické metody na lidskou psychiku, především u osob s psychickým onemocněním. Z tohoto důvodu, protože nedisponujeme pracovníky s tímto náročným odborným vzděláním (ať už z oblasti psychiatrie nebo psychologie), se této problematice nemůžeme věnovat“ (KK České Budějovice, dne 14. 2. 2023).

„Pojem biblioterapie je nám znám, ale bohužel v naší knihovně s biblioterapií nepracujeme. Uvědomujeme si náročnost této podpůrné psychoterapeutické metody, pro kterou nemáme odborně vyškolené pracovníky“ (KK Zlín, dne 14. 2. 2023).

„Pojem i podstata biblioterapie je nám známa, ale v naší praxi s ní systematicky a cíleně nepracujeme. V organizaci nemáme odpovídajícího specialistu pro tuto velmi specifickou a odbornou, mezioborovou disciplínu“ (MK Česká Lípa, dne 23. 5. 2023).

„O biblioterapii jsem samozřejmě slyšela – v rámci nějaké odborné knihovnické konference, v odborném tisku i při osobní návštěvě kroměřížské knihovny. Myšlenka biblioterapie mi připadá zajímavá, dobrá a užitečná, ale myslím, že její aplikace vyžaduje od knihovníka opravdu hodně nadšení, studia a odborné přípravy (psychologické a terapeutické). Bohužel naše personální obsazení ani finanční podmínky nejsou na takové úrovni, abychom se do této činnosti zapojili“ (MK Prostějov, dne 27. 2. 2023).

„Ano, slyšela jsem, ale tuto službu neposkytujeme, nemáme na tuto službu personální možnosti. Každý rok pořádáme seminář Současná literatura pro děti (...) a jedna z přednášek byla o biblioterapii“ (MK Přerov, dne 27. 2. 2023).

³⁹ Je to 22 % z 36 knihoven, které s biblioterapií podle mé definice nepracují. Většina zbylých knihoven přitom důvod pro absenci biblioterapie v jejich praxi nedeklarovala vůbec. Nedostatečně vyškolený personál byl tedy nejčastějším důvodem.

„Pojem biblioterapie známe, nicméně ji neprovozujeme v tom základním významu – jako psychoterapii. Ani si nemyslím, že to je úloha knihoven, spíše to patří právě do psychoterapeutické praxe odborníků – psychologů. (...) Nabízíme různá čtení a pak práci s texty, které reflektují i některé problémy, s nimiž se děti setkávají – smutek ze ztráty blízkého člověka, rozvod rodičů, témata osamělosti, nemoci, šikany, odlišnosti a aktuálně válečného konfliktu... K tématům přistupujeme opatrně a s pokorou, neboť jsme si vědomi, že můžeme otevřít něco, co nebudeme schopni v rámci časově omezeného programu a také z nedostatečné kvalifikace správně „ošetřit““ (MK Strakonice, dne 24. 5. 2023).

„Pokud jde o Knihovnu města Olomouce: ano víme o této možnosti, byli jsme na řadě seminářů, ale SKUTEČNOU biblioterapii neprovozujeme, nemáme na to odborné pracovníky, a to vzhledem k tomu, že mám problematiku nastudovanou je základní podmínka. S knížkami a informacemi, které ovlivňují možnosti závadného jednání pracujeme na besedách pro děti i mládež (závislosti, mediální gramotnost...), ale není to biblioterapie“ (MK Olomouc, dne 7. 3. 2023).

„[V] pobočkách cíleně nepracujeme s metodami biblioterapie, toto téma přenecháváme odborníkům, hlavně psychologům. Někteří kolegové v pobočkách používají podobné techniky, jsou mezi nimi i absolventi pedagogiky nebo psychologie. Nepořádáme pravidelná sezení ani kurzy, i když práce s knihou se dotýká často vážnějších témat, která např. při čtenářských klubech knihovníci s dětmi rozebírají“ (MK Praha, dne 18. 9. 2023).

Krajská knihovna v Kladně uvedla, že z podstaty instituce krajské knihovny nemají tolik prostoru pořádat veřejné akce, přičemž je v odpovědi implikace, že v knihovně na biblioterapii nemají prostor/čas.

„Dobrý den, my z podstaty pouze krajské knihovny máme omezené množství veřejných akcí, možná proto to bude trochu strohé... 1. Ano slyšel, vědomě s ní nepracujeme. 2. Viz 1. 3. My nemáme dětské oddělení, s dětským čtenářem nepracujeme. Do budoucna chceme umět oslovit teen čtenáře“ (KK Kladno, dne 12. 9. 2023).

Knihovna v Třebíči s biblioterapií nepracuje, programy jako naučné kroužky má určené primárně pro děti a další činnosti zaměřené na dospělé nevyvíjí kvůli obavě z malého zájmu.

„Pouze s rodiči malých dětí a malými dětmi, dospívající a dospělí buď hledají pomoc jinde, často i v nepochopitelných sférách, nereagují na nabídky a bohužel v malém počtu chodí i na literární akce“ (MK Třebíč, dne 27. 2. 2023).

3.2 Práce nakladatelství s fenoménem biblioterapie

V rámci svého výzkumu, jsem formulovala sedm dotazníkových otázek směřovaných na nakladatele. Ty měly za cíl zmapovat vztah biblioterapie k aspektům nakladatelské práce jako je výběr knih, jejich příprava a strategie reagující na poptávku trhu:

Revidované otázky ve strukturovaném dotazníku pro nakladatelství⁴⁰

- DO1: Vybíráte knihy s biblioterapeutickou tematikou k vydání?
- DO2: Máte speciální sekce v nabídce/edičním plánu věnované biblioterapeutické literatuře?
- DO3: Jak byste charakterizovali poptávku po knihách, které jsou vhodné pro biblioterapii/terapii?
- DO4: Spolupracujete s odborníky na duševní zdraví na vývoji knih? Pokud ano, jak často?
- DO5: Můžete uvést příklad knihy vydané vašim nakladatelstvím, která byla použita pro biblioterapii?
- DO6: Máte speciální sekce v nabídce/edičním plánu věnované self-help literatuře?
- DO7: Na základě čeho kategorizujete knihy jako self-help / svépomocné / osobní rozvoj?

Odpovědi na dotazník jsem obdržela od 7 (64 %) dotazovaných respondentů.⁴¹ Žádné z oslovených nakladatelství přímo s biblioterapií nepracuje.

⁴⁰ Dotazník pro nakladatele jsem rozeslala ve dvou kolech, přičemž jsem obsah otázek ve druhém kole značně změnila a revidovala tak, aby lépe odpovídal potřebám mého výzkumu. U nakladatelství, která odpověděla v obou kolech kombinuji obě odpovědi. E-mailový vzor s otázkami pro nakladatele je uveden v PŘÍLOZE 2 této práce.

⁴¹ Mezi nakladatelství, která jsem oslovila a která na můj dotazník nereagovala, spadají Moravská Bastei MOBA, Nová forma a pražská nakladatelství Václav Svojtka & Co, Sun. Z 11 dotazovaných nakladatelství na dotazník reagovalo sedm nakladatelství: Grada Publishing, Host, Euromedia Group, Crew, Argo, Dobrovský/Dobrovský Beta, Albatros Media.

Nejobsáhlejší odpověď přišla od nakladatelství Euromedia. Přímou s biblioterapeutickou literaturou patrně nepracují, přestože určitým způsobem reagují na poptávku po „konejšivé“ literatuře. Jejich self-help literatura je definičně široká a zahrnuje náboženskou literaturu. Ta může mít biblioterapeutické účinky, viz hagiografie v kapitole 2.3.2.

„2. Máte speciální sekce v nabídce/edičním plánu věnované biblioterapeutické literatuře? Ne, nemáme, ačkoli reagujeme na trendy v beletrii v populárně psychologické literatuře a občas vydáváme beletristické ‚feel-good‘ knihy či knihy, které jsou zaměřené na pomoc s konkrétními psychickými obtížemi. 3. Jak byste charakterizovali poptávku po knihách, které jsou vhodné pro biblioterapii/terapii? Těžko říct, protože knihy, které vydáváme, neposuzujeme primárně z tohoto hlediska. Nicméně zaznamenali jsme v těžších časech zvýšenou poptávku po ‚konejšivé‘ literatuře, jako jsou knihy žánru ‚cosy crime‘, či čistě eskapistických žánrech, jako jsou romány a erotické romány. V self-help oblasti se pak častěji objevují témata zvládnutí úzkosti a stresu. 4. Spolupracujete s odborníky na duševní zdraví na vývoji knih? Pokud ano, jak často? Pouze v případech, kdy je autor sám odborníkem na duševní zdraví a svou knihu nám nabídne. 5. Můžete uvést příklad knihy vydané vaším nakladatelstvím, která byla použita pro biblioterapii? Tento typ informací se k nám nedostává, pokud někdo naše knihy používá pro biblioterapii, nemáme to jak zjistit. 6. Máte speciální sekce v nabídce/edičním plánu věnované self-help literatuře? Ano, v posledních letech je vydáváme nejčastěji pod značkou Pragma, kam ale spadá také duchovní literatura a esoterika (...) pokud jde o knihy, které obsahují nějaké rady, techniky či doporučení ke zlepšení či rozvíjení nějaké oblasti života, řadíme je do kategorie self-help“ (Euromedia Group, dne 30. 11. 2023).

Za zvláště zajímavé považuji zdůvodnění nakladatelství, proč se rozhodli nevydat terapeutickou odbornou literaturu zaměřenou na biblioterapii. Odborná literatura totiž byla bohatá o odkazy na cizojazyčnou biblioterapeutickou literaturu, kterou by z toho důvodu museli rovněž vydat.

„Vybíráte knihy s biblioterapeutickou tematikou k vydání? Několik zahraničních publikací s touto tematikou mi rukama prošlo, ale nebyly vhodné k vydání v češtině, protože velké množství knih, které v nich byly pro své biblioterapeutické účinky zmiňovány, nebylo do češtiny nikdy přeloženo a jejich nahrazování dostupnými tituly by představovalo velký zásah do autorského textu“ (Euromedia Group, dne 30. 11. 2023).

Zástupce/kyně pro nakladatelství Argo deklaruje, že se dívají na všechny knihy jako na terapeutické.⁴² To je názor, který se vyskytoval i v odpovědích knihoven.

„To je zajímavý úhel pohledu, vybírat si knihy podle toho, zda jsou vhodné jako nástroj pro terapeutickou práci, protože my považujeme každou knihu jako svým způsobem terapeutický nástroj. Alespoň u beletrie to určitě platí. Nevyberu si přece k přečtení knihu, na kterou nemám náladu, ale to, na co mám náladu, co mi v tu chvíli prospěje, a to je už samo o sobě terapeutické. Takže ne, nevybíráme knihy s odborníky, nemáme zvláštní sekci a za terapeutické považujeme svým způsobem všechny naše vydané beletristické knihy, jen každá je terapeutická pro někoho jiného“ (Nakladatelství Argo, dne 27. 3. 2023).

Nakladatelství Albatros Media vydává tituly z oblasti duševního zdraví, ale blíže nespecifikovalo, v jakém kontextu.⁴³ Jejich oddělení pro děti a mládež se biblioterapii nevěnuje (Albatros Media, dne 30. 11. 2023). Nakladatelství Grada Publishing rovněž deklarovalo vydávání titulů zaměřené na terapii. Vydělování biblioterapie ale odmítlo.⁴⁴ (Grada Publishing, dne 27. 3. 2023).

⁴² Tvrzení, že terapeutické je jednat dle nálady, ale nemusí odpovídat skutečnosti a jak píše Shechtmanová i špatně vybraná kniha může mít pro čtenáře, v závislosti na jeho stavu, negativní následky (Shechtman, 2008, s. 33–34).

⁴³ Nakladatelství Albatros Media reagovalo na email s krátkou odpovědí a dodatečnými otázkami na vyjasnění dotaznických otázek. Na mou odpověď ovšem následně nereagovalo.

⁴⁴ Nicméně na jejich webu (<https://www.grada.cz/produkty/>) nic nenasvědčuje tomu, že by se dala zvlášť dohledat literatura orientovaná na konkrétní lidské potíže/psychologické potřeby.

4 Diskuze

Práce měla několik metodologických limitací. Z povahy dotazníku s otevřenými otázkami jsem ve spoustě případech byla silně závislá na jazyku a neúplnosti odpovědí respondentů. To mohlo být způsobeno nedostatečnou precizností mých výzkumných otázek a také tím, že jsem neposkytla respondentům svou definici biblioterapie. Poskytnutí definice by mohlo mít ten negativní následek, že bych přišla o individuální interpretace biblioterapeutické práce knihoven a povaha odpovědí by se změnila. Po provedení celého výzkumu hodnotím, že bych tuto úpravu i přesto udělala, protože poskytnutí definice jako určitého klíče pro knihovny by zajistilo vyšší spolehlivost odpovědí a jejich roztřídění mezi kladné a záporné odpovědi.

Další limitace výzkumu byly neoddelitelné od výzkumné práce pomocí dotazníkové metody. Například přestože knihovny mohou s biblioterapií pracovat ve vyšší nebo menší míře, velké množství knihoven nereagovalo ani na třetí výzvu. Zároveň v případě knihoven, které na otázky odpověděly, nebyly odpovědi vždy úplné a dostatečné. I výběr reprezentativního vzorku měl svá specifika. Vzorek má to omezení, že jsem obsáhla v zásadě pouze větší knihovny⁴⁵ a své výsledky mohu generalizovat jenom ve vztahu k nim. V budoucnu by bylo zajímavé věnovat se menším knihovnám, které mohou mít více prostoru pro komunitní činnosti.

V odpovědích v kapitole 3.1.5 jsem vydělila téma deklarovaných důvodů pro absenci biblioterapie v knihovnické praxi. V úvodu práce jsem zmiňovala finanční náročnost běžné terapie, kvůli které mohou lidé biblioterapii využít jako levnější variantu. Problém, který ale knihovny nejčastěji deklarovaly bylo, že nemají kvalifikované pracovníky na tuto formu terapie. Přitom může nastat situace kdy v momentě, kdy knihovnick dosáhne speciální terapeutické kvalifikace, jeho pozice zaměstnance v knihovně už pro něj nadále nemusí být tak finančně výhodná, jako být osobou samostatně výdělečně činnou v oboru terapie. Knihovny by tak mohly mít personální problém, který deklarují a biblioterapie by byla obtížným řešením krize duševního zdraví.

⁴⁵ To je vzhledem k tomu, že jsem se rozhodla pro reprezentativní vzorek všech okresů České republiky v podobě městských knihoven měst s největším počtem obyvatel v jednotlivých okresech České republiky.

Při rešerši jsem narazila na článek žurnalistky Julie Landwehrové, která se věnovala fenoménu, kdy lidé používali textový generátor ChatGPT jako formu terapie.⁴⁶ De facto jde o psaný text, který může nabývat jakékoliv povahy, kterou po něm čtenář požaduje. Přitom může i nemusí jít o biblioterapii a nejspíš ani není třeba službu tímto způsobem vydělovat. Přinejmenším je to něco nového, co lidem potenciálně může pomoci. Celý proces však vyžaduje nejen přesnou formulaci vlastních myšlenek a pocitů, ale i rozsáhlé čtení odpovědí, které tento „virtuální terapeut“ nabízí (Landwehr, 2023). Práce věnující se využití ChatGPT v tomto ohledu, popř. i potenciálnímu využití ChatGPT v knihovnách obecně, může být zajímavým dalším krokem ve výzkumu biblioterapie.

Z odpovědí je zřejmé, že biblioterapie není mezi respondenty dostatečně rozšířená, přestože mezi knihovnami existuje obeznámenost s tímto pojmem. Největším limitem budou patrně finance spojené s nedostatkem odborníků. Tento předpoklad ale nelze z výsledků výzkumu dobře zhodnotit. Existuje několik cest, kterými by se výzkumnice zabývající biblioterapií mohla dále vydat. Další výzkum by mohl být namířen na již zmíněné menší knihovny s volbou komprehensivního kvalitativního výzkumu, ve kterém by se výzkumnice orientovala nejen na odpovědi knihoven ale i na reálný stav tvrzení knihoven. Zajímavý by byl i výzkum výcvikových seminářů, které knihovnice a knihovníci podstupují jako způsob zmapování obecného stavu vzdělávání o biblioterapii v České republice. Z rešeršované literatury je totiž zřejmé, že v České republice ani neexistuje žádná rozsáhlá odborná práce, která by jasně biblioterapii vymezovala. Lze se také zabývat tím, zda by se na území České republiky uplatňování biblioterapie v knihovnách vyplatilo ze sociálně-ekonomického hlediska. Názor autorky práce je, že ano. Nakonec bych za přínosné považovala výzkumy čtení konkrétní literatury vybrané pro čtenáře v určité životní situaci, s evaluací jeho stavu v průběhu čtení této literatury a srovnání s dalšími terapeutickými metodami.

⁴⁶ Jde o novou iteraci pokusů o vytvoření virtuální terapie. Tyto pokusy započaly už před 50 lety s chatbotem ELIZA (Bassett, 2018).

5 Závěr

První část svého výzkumu jsem věnovala knihovnické praxi. Výzkumné otázky související s knihovnami byly následující:

- VO1: Kolik krajských knihoven České republiky pracuje s fenoménem biblioterapie v knihovnické praxi?
- VO2: Kolik městských knihoven největších měst okresů České republiky pracuje s fenoménem biblioterapie v knihovnické praxi?
- VO3: Jakým způsobem pracují krajské knihovny v České republice s fenoménem biblioterapie v knihovnické praxi?
- VO4: Jakým způsobem pracují městské knihovny největších měst okresů České republiky s fenoménem biblioterapie v knihovnické praxi?

S pojmem biblioterapie byly do různé míry obeznámeny všechny respondující knihovny. Kladně odpověděla jedna krajská knihovna a sedm městských knihoven. Podrobnější popis počtu knihoven, které uplatňují biblioterapii ve své praxi, je uveden s vizualizací dat v Tabulce 1 a na Obrázku 1 v kapitole 3.1 této práce. Zájem o zavedení/rozšíření biblioterapeutické práce projevily knihovny Hradec Králové, Znojmo, Litoměřice, Ústecký kraj, Beroun a Brno.⁴⁷ Na knihovnu jako na implicitně terapeutickou instituci pohlížely knihovny v Příbrami, v Klatovech a v Rokycanech.

Nejrozsáhleji pracuje s biblioterapií Knihovna Kroměřížska. Provozují zde individuální i skupinovou biblioterapii, a to asistovaného i svépomocného typu, přičemž disponují vlastní databází pomocné literatury. Zároveň své služby neomezují dle věkové kategorie. Žádná z dalších knihoven se dle deklarovaných odpovědí neblížila rozsáhlosti práce s biblioterapií, která funguje v knihovně v Kroměříži.

⁴⁷ *Vyjádření knihovny v Berouně:* „Biblioterapii bychom se rádi více věnovali v budoucnu, ale doposud jsme s touto tematikou příliš nepracovali“ (MK Beroun, dne 24. 5. 2023). *Vyjádření knihovny ve Znojmě:* „Uvítala bych cílené semináře/workshopy/sdílení na téma biblioterapie“ (MK Znojmo, dne 26. 2. 2023). *Vyjádření knihovny v Litoměřicích:* „Nemáme, ale rádi se tímto směrem budeme rozvíjet“ (MK Litoměřice, dne 24. 7. 2023). *Vyjádření knihovny Ústeckého kraje:* „[M]yslím si, že je to dobrý záměr zkusit zjistit poptávku a případně zájemcům nabídnout“ (KK Ústí nad Labem, dne 15. 2. 2023). *Vyjádření knihovny v Hradci Králové:* „V rámci potřeby zachytit knihy s biblioterapeutickým charakterem pracuje naše knihovna nyní na uceleném katalogu knih, ve spolupráci s paní psycholožkou na pracovních listech a v budoucnu plánujeme poskytnout všem, kteří hledají pomáhající knihy na určitá témata, poskytnout ucelený přehled těchto knih“ (MK Hradec Králové, dne 23. 5. 2023). *Vyjádření knihovny v Brně:* „[O] biblioterapii jsme samozřejmě slyšeli. Kolegyně, která se k tématu vzdělávala a věnovala se mu, odešla na mateřskou a v současné době se tématu nikdo nevěnuje. Chceme se inspirovat v Polsku, kde s tématem úspěšně pracují. (Podali jsme si grant na příští rok.)“ (MK Brno, dne 15. 9. 2023).

I přesto ve větších českých knihovnách existují reálné snahy o práci s biblioterapií, byť nejsou příliš rozšířené. Asistovaný typ biblioterapie pravděpodobně představuje pro knihovny největší časovou zátěž. Kromě knihovny v Kroměříži jsem klasifikovala jako další knihovnu, která tento typ terapie v minulosti poskytovala, krajskou knihovnu v Plzni. Ta ale v současnosti z personálních důvodů biblioterapii neuplatňuje vůbec. Případ Plzně je zajímavý především z hlediska srovnání městských a krajských knihoven. Poměrově více městských knihoven uplatňovalo různé typy biblioterapie. Plné uplatnění biblioterapie, jak vyšlo najevo v Plzni, patrně není nereálné ani v krajské knihovně, přestože může být z důvodů její velikosti a časové zátěže obtížnější. Knihovny se většinu času zaměřovaly na svépomocný typ biblioterapie, kdy vytvářely určité databáze nebo sekce, které může čtenář s životními problémy projít a použít sám, popřípadě se základním doporučením knihovníků. Zajímavé bylo i zaměření většiny knihoven na dětského čtenáře. Knihovny si totiž v odpovědích místy odporovaly navzájem, kdy některé knihovny deklarovaly, že zájem by ze strany dospělých nebyl, a jiné, že zájem je ze strany dospělých vyšší, než je tomu u dětí. Metodologicky zvláště problematické bylo rozlišit, kdy knihovny ve vztahu s dětským čtenářem naplňují biblioterapii a kdy pouze dělají poučné školní kroužky.

Druhou část mého výzkumu jsem věnovala nakladatelské praxi. Výzkumné otázky související s nakladatelstvími byly následující:

- VO5: Kolik z vybraných nakladatelů pracuje s fenoménem biblioterapie v nakladatelské praxi?
- VO6: Jakým způsobem pracují vybraní nakladatelé s fenoménem biblioterapie v nakladatelské praxi?

Žádné z nakladatelství, které odpověděly na dotazník přímo nepracuje s fenoménem biblioterapie. Nakladatelství Euromedia uvedlo mezi příklady terapeutické literatury populárně naučný žánr. Nakladatelství Argo označilo beletrii za terapeutický žánr sám o sobě.

6 Anotace

Jméno autora: **Dominika Mrázková**

Název fakulty: **Filozofická fakulta**

Název katedry: **Katedra bohemistiky**

Název diplomové práce: **Vybrané otázky realizace biblioterapie v České republice**

Jméno vedoucího práce: **Mgr. Vladimír Polách, Ph.D.**

Počet znaků: **87 431**

Počet příloh: **3**

Počet titulů použité literatury: **48**

Klíčová slova: **biblioterapie, funkce knihy, knihovnictví, nakladatelství, knihovny, terapie, terapie čtením, terapie knihou, self-help literatura**

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat realizaci biblioterapie v českém knižním prostředí prostřednictvím zkoumání zapojení českých nakladatelství a knihoven. Práce se zaměřuje na roli nakladatelů při výběru témat pro literární díla v kontextu biblioterapie a na aktivní využívání této terapeutické metody ve službách knihoven pro čtenáře. Analyzuje, jak knihovny aktivně integrují biblioterapii pro zlepšení duševního zdraví čtenářů.

7 Resumé

This research explores the presence of bibliotherapy practices within Czech libraries and the inclusion of bibliotherapy in the publishing process, revealing a limited integration of this therapeutic approach. Minority of institutions actively incorporate some degree of bibliotherapy, mostly emphasizing self-help methods, especially for child readers. Despite general awareness of bibliotherapeutic methods, representatives of the libraries declared that one of the main reasons for not applying bibliotherapy in their practice is that they are hindered in wider implementation by low staffing and time constraints.

The study faced methodological limitations derived from open-ended questionnaire responses, impacting the reliability and interpretative depth of the findings. For the purpose of reliable analysis, a new instrumental definition was created in the theoretical half of the thesis. General non-responsiveness, especially from libraries, posed a significant challenge, which was partially addressed by reissuing questionnaires in three separate rounds over the period of nine months.

Promising avenues for further exploration emerged, including qualitative studies aimed at assessing the impact of training seminars that the libraries mentioned in their answers and evaluating the socio-economic feasibility of bibliotherapy implementation. The absence of comprehensive literature defining bibliotherapy in the Czech Republic underscores the necessity for an in-depth exploration into its unique impact on individuals. Due to the scarcity of relevant literature in Czech, the author primarily relied on English literature when defining and categorizing possible bibliotherapeutic methods. Also, in the theoretical portion of the thesis, the author argued for bibliotherapy as a viable option for less-frequented libraries, aligning with the evolving nature of contemporary libraries.

8 Bibliografie

Citováno za pomoci softwaru Citace PRO ČSN ISO 690:2022 – autor, datum

ANDERS, Martin; DUŠKOV, Ivan; HAAS, Jakub; HORNÁ, Vanda; CHRTKOVÁ, Dana et al., 2020. *Národní akční plán pro duševní zdraví 2020–2030*. Dostupné také z: <https://www.mzcr.cz/narodni-akcni-plan-pro-dusevni-zdravi-2020-2030/>.

BASSETT, Caroline, 2018. The computational therapeutic: exploring Weizenbaum's ELIZA as a history of the present. Online. *AI & Soc.* 21. 2. 2018, roč. 34, s. 803-812. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-018-0825-9>. [cit. 2023-12-06].

BEATTY, William K., 1962. A Historical Review of Bibliotherapy. Online. *Library Trends*. Roč. 11, č. 2, s. 106-117. ISSN 0024-2594. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/4815386.pdf>. [cit. 2023-12-06].

BIBLIOHELP, 2009. *Kategorie knih z databáze BiblioHelp*. Online. Bibliohelp. Dostupné z: <http://www.bibliohelp.cz/knihy>. [cit. 2023-11-11].

BIBLIOHELP, 2012. *Audiotéka.cz - audioknihy do kapsy*. Online. In: Bibliohelp. Dostupné z: <http://www.bibliohelp.cz/aktuality/audiotekacz-audioknihy-do-kapsy>. [cit. 2023-11-11].

BURGETOVÁ, Jarmila, 2002. IFLA a české knihovnictví. Online. *Národní knihovna. Knihovnická revue*. Roč. 2002, č. 4, s. 288-294. ISSN 1214-0678. Dostupné z: <https://full.nkp.cz/nkkr/NKKR0204/0204288.html>. [cit. 2023-12-06].

CORNETT, Claudia E. a CORNETT, Charles F., 1980. *Bibliotherapy: the right book at the right time*. Online. Bloomington, Indiana: Phi Delta Kappa Educational Foundation. ISBN 978-0-87367-151-4. Dostupné z: <https://archive.org/details/bibliotherapyrig0000unse>. [cit. 2023-12-06].

CRESWELL, John W. a CRESWELL, J. David, 2018. *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Fifth edition, international student edition. Los Angeles London New Delhi Singapore Washington DC Melbourne: Sage. ISBN 978-1-5063-8670-6.

CZERNIANIN, Wiktor (ed.), 2017. Przegląd Biblioterapeutyczny. Online. *Przegląd Biblioterapeutyczny*. Roč. 7, č. 2, s. 1-9. ISSN 2391-971X. Dostupné z: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/edition/89671>. [cit. 2023-12-06].

CZERNIANIN, Wiktor; CZERNIANIN, Halina a CHATZIPENTIDIS, Kiriakos, 2019. Bibliotherapy: a review and perspective from Poland. Online. *Journal of Poetry Therapy*. Roč. 32, č. 2, s. 78-94. ISSN 1567-2344. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/08893675.2019.1583413>. [cit. 2023-11-13].

ČESNEKOVÁ, 2015. Hagioterapie jako dílčí metoda psychoterapie. Online. *Praktický lékař*. Roč. 95, č. 2, s. 68-72. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/prakticky-lekar/2015-2/hagioterapie-jako-dilci-metoda-psychoterapie-52016>. [cit. 2023-12-06].

HARTL, Pavel, 2004. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-803-4.

KADRLOVÁ, Nikola, 2013. *Biblioterapie u dětí v dětských domovech*. Online, bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/56321>. [cit. 2023-12-06].

KAŠPAROVÁ, Jana, 2012. *Biblioterapie pro děti*. Online, bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/x9hzz/Biblioterapie_pro_deti.pdf. [cit. 2023-12-06].

KRUSZEWSKI, Tomasz, 2008. TÉMA: Biblioterapie - léčba četbou. Online. *Čtenář*. Roč. 60, č. 7-8, s. 219-222. ISSN 0011-2321. Dostupné z: <https://www.svkkl.cz/en/ctenar/clanek/2567>. [cit. 2023-12-06].

KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 1987. Psychologie v praxi. Online. *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. Roč. 31, č. 5, s. 472-477. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:53108712-420f-11e1-8339-001143e3f55c?page=uuid:53108784-420f-11e1-8339-001143e3f55c>. [cit. 2023-12-06].

LANDWEHR, Julia, 2023. People Are Using ChatGPT in Place of Therapy—What Do Mental Health Experts Think? Online. *Health*. Dostupné z: <https://www.health.com/chatgpt-therapy-mental-health-experts-weigh-in-7488513>. [cit. 2023-12-06].

LINHARTOVÁ, Lenka, 2010. *Využití biblioterapie v základní škole speciální*. Online, bakalářská práce. Brno: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/jzktw/bakalarska_prace_linhartova.pdf. [cit. 2023-12-06].

MCNICOL, Sarah a BREWSTER, Liz (ed.), 2018. *Bibliotherapy*. 1. London: Facet Publishing. ISBN 978-1-78330-343-4.

MELICHAROVÁ, Lucie, 2022. *Využití vývojové biblioterapie v zátěžových situacích u dětí předškolního a mladšího školního věku*. Online, diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/175940>. [cit. 2023-12-06].

MERRIAM-WEBSTER. *Bibliotherapy*. Online. In: Merriam-Webster.com Dictionary. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/bibliotherapy>. [cit. 2023-11-12].

MOKRÁ, Marie a KŘEČEK, Jan, 2019. Biblioterapie v pedagogické praxi. Online. *Komenský: Odborný časopis pro učitele základní školy*. Roč. 143, č. 3, s. 37-43. Dostupné z: https://www.ped.muni.cz/komensky/clanky/biblioterapie-v-pedagogicke-praxi#_ftn1. [cit. 2023-12-06].

MUSILOVÁ, Martina, 2021. *Využití biblioterapie jako formy reedukace u dětí s dyslexií*. Online, diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/150995>. [cit. 2023-12-06].

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY, 2003. *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy*. Online. 2. 10. 2003. Dostupné z: <https://aleph.nkp.cz>. [cit. 2023-11-10]. Heslo "Biblioterapeut."

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. *Centrální adresář knihoven a informačních institucí v ČR*. Online. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz>. [cit. 2023-11-11]. Hesla: „Liberec“; „České Budějovice“; „Zlín.“

NATIONAL ASSOCIATION FOR POETRY THERAPY. *Journal of Poetry Therapy: The Interdisciplinary Journal of Practice, Theory, Research and Education*. Online. In: Taylor & Francis Online. Taylor & Francis. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/journals/tjpt20>. [cit. 2023-11-11].

NOVÁKOVÁ, Veronika, 2019. *Biblioterapie a její využití v domovech pro seniory*. Online, bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta. Dostupné z: https://theses.cz/id/5ytg46/Bakalsk_prce.pdf?lang=en. [cit. 2023-11-11].

PISTORIUS, Vladimír, 2003. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. Praha: Litomyšl: Paseka. ISBN 978-80-7185-516-3.

POLEDNOVÁ, Nikola, 2022. *Biblioterapie v současné literární kultuře*. Online, bakalářská práce. Pardubice: Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gfkahv/>. [cit. 2023-12-06].

POSKIEROVÁ, Lucie, 2009a. Co nabízí pohádkoterapie? Online. *ČTENÁŘ: měsíčník pro knihovny*. Roč. 61, č. 7, s. 261-263. ISSN 0011-2321. Dostupné z: <https://www.svkkl.cz/ctenar/detail/110>. [cit. 2023-12-06].

POSKIEROVÁ, Lucie, 2009b. *Uplatnění biblioterapie v českých a zahraničních knihovnách se zaměřením na pohádkoterapii*. Online, diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/a410a/Diplomova_prace.pdf. [cit. 2023-12-06].

SHECHTMAN, Zipora, 2008. *Treating Child and Adolescent Aggression Through Bibliotherapy*. 1. New York, NY: Springer. ISBN 978-0-387-09745-9. Dostupné také z: <https://link.springer.com/10.1007/978-0-387-09745-9>.

SHEPHERD, Terry a ILLES, Lynn B., 1976. What Is Bibliotherapy? Online. *Language Arts*. Roč. 53, č. 5, s. 569-571. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41404208>. [cit. 2023-12-06].

SHRODES, Caroline, 1955. Bibliotherapy. Online. *The Reading Teacher*. Roč. 9, č. 1, s. 24-29. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20196879>. [cit. 2023-12-06].

SVAZ ČESKÝCH KNIHKUPCŮ A NAKLADATELŮ, 2022. *Zpráva o českém knižním trhu 2021/2022*. Online. 10. 1. Praha: SČKN. ISBN 978-80-90-8778-1-8. Dostupné z: <https://www.sckn.cz/zpravy-o-ceskem-kniznim-trhu/>. [cit. 2023-12-06].

SVOBODA, Pavel, 2007. *Poetoterapie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1682-3.

SVOBODA, Pavel, 2014. Biblioterapie. In: MÜLLER, Oldřich. *Terapie ve speciální pedagogice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, s. 198-235. ISBN 978-80-247-4172-7.

ŠINOVÁ, Anna, 2006. *Biblioterapie pro opuštěné děti*. Online, magisterská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/i8h1c/Biblioterapie_pro_opustene_deti.pdf. [cit. 2023-11-11].

ŠLAMBEROVÁ, Lucie, 2013. *Biblioterapie v prostředí veřejných knihoven*. Online, bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, filozofická fakulta. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/53815>. [cit. 2023-11-28].

TRÁVNÍČEK, Jiří, 2008. *Čteme?: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007)*. 1. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-270-1.

TRÁVNÍČEK, Jiří, 2011. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. 1. Brno: Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky. ISBN 978-80-7294-515-3.

TRÁVNÍČEK, Jiří, 2014. *Překnížkováno: Co čteme a kupujeme (2013)*. 1. Brno: Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky. ISBN 978-80-7491-256-6.

TRÁVNÍČEK, Jiří, 2019. *Rodina, škola, knihovna: Náš vztah ke čtení a co ho ovlivňuje (2018)*. Brno, Praha: Host; Národní knihovna České republiky. ISBN 978-80-7577-994-6.

VALIŠOVÁ, Edita; VALTROVÁ, Helena a RACLAVSKÁ, Iva, 2009. Projekt BiblioHelp aneb Biblioterapie na webu. Online. *ČTENÁŘ: měsíčník pro knihovny*. Roč. 61, č. 7, s. 256-261. ISSN 0011-2321. Dostupné z: <https://www.svkkk.cz/ctenar/detail/110>. [cit. 2023-12-06].

VÁŠOVÁ, Lidmila, 1995. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha: Institut sociálních vztahů. ISBN 978-80-85866-07-0.

VRATISLAVSKÁ UNIVERZITA. *PRZEGLĄD BIBLIOTERAPEUTYCZNY: O czasopiśmie*. Online. In: Instytut Psychologii. Dostupné z: <http://www.student.psychologia.uni.wroc.pl/?q=przeklad-biblioterapeutyczny>. [cit. 2023-11-11].

WENGER, Kathleen, 1980. BIBLIOTHERAPY: A LIBRARIAN'S CONCERN. Online. *The Australian Library Journal*. Roč. 3, č. 29, s. 134-137. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/00049670.1980.10755417?needAccess=true&role=button>. [cit. 2023-12-06].

WOLFOVÁ, Maryanne, 2020. *Čtenáři, vrať se: mozek a čtení v digitálním světě: mozek a čtení v digitálním světě*. Brno: Host. ISBN 978-80-275-0011-6.

8.1 E-mailová korespondence s účastníky

ALBATROS MEDIA, dne 30. 11. 2023. *RE: Terapeutické knihy - bakalářská práce - Dominika Mrázková.* E-mail [osobní komunikace].

EUROMEDIA GROUP, dne 30. 11. 2023. *FW: Terapeutické knihy - bakalářská práce - Dominika Mrázková.* E-mail [osobní komunikace].

GRADA PUBLISHING, dne 27. 3. 2023. *RE: Biblioterapie v nakladatelstvích.* E-mail [osobní komunikace].

KK ČESKÉ BUDĚJOVICE, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, dne 14. 2. 2023. *Re: Biblioterapie v knihovnách - Dominika Mrázková.* E-mail [osobní komunikace].

KK KLADNO, Středočeská vědecká knihovna v Kladně, dne 12. 9. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

KK PLZEŇ, Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, dne 15. 2. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách - Dominika Mrázková.* E-mail [osobní komunikace].

KK ÚSTÍ NAD LABEM, Knihovna Ústeckého kraje, dne 15. 2. 2023. *FW: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

KK ZLÍN, Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, dne 14. 2. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách - Dominika Mrázková.* E-mail [osobní komunikace].

MK BEROUN, Knihovna Beroun, dne 24. 5. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK BRNO, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, dne 15. 9. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK ČESKÁ LÍPA, Městská knihovna Česká Lípa, dne 23. 5. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK HRADEC KRÁLOVÉ, Knihovna města Hradce Králové, dne 23. 5. 2023. *Re: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK KARVINÁ, Regionální knihovna Karviná, dne 27. 2. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK KLATOVY, Městská knihovna Klatovy, dne 25. 5. 2023. *Re: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK KROMĚŘÍŽ, Knihovna Kroměřížska, 2023. *Re: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK LITOMĚŘICE, Knihovna Karla Hynka Máchy v Litoměřicích, dne 24. 7. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK OLOMOUC, Knihovna města Olomouce, dne 7. 3. 2023. *FW: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK PELHŘIMOV, Městská knihovna Pelhřimov, dne 21. 7. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK PRAHA, Městská knihovna v Praze, dne 18. 9. 2023. *Re: [Lístek#2023091210264274] Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK PROSTĚJOV, Městská knihovna Prostějov, dne 27. 2. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK PŘEROV, Městská knihovna v Přerově, dne 27. 2. 2023. *Re: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK PŘÍBRAM, Knihovna Jana Drdy Příbram, dne 19. 7. 2023. *Re: FW: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK ROKYCANY, Městská knihovna Rokycany, dne 24. 5. 2023. *Re: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK STRAKONICE, Šmidingerova knihovna Strakonice, dne 24. 5. 2023. *Fwd: [Vedení knihovny] Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK TŘEBÍČ, Městská knihovna v Třebíči, dne 27. 2. 2023. *Re: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK VÝŠKOV, Knihovna Karla Dvořáčka ve Výškově, dne 27. 2. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK ZNOJMO, Městská knihovna Znojmo, dne 26. 2. 2023. *RE: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

MK ŽĎÁR NAD SÁZAVOU, Knihovna Matěje Josefa Sychry Žďár nad Sázavou,
dne 27. 2. 2023. *Fwd: Fwd: Biblioterapie v knihovnách.* E-mail [osobní komunikace].

NAKLADATELSTVÍ ARGO, dne 27. 3. 2023. *RE: Biblioterapie v nakladatelstvích.* E-mail [osobní komunikace].

9 PŘÍLOHY

9.1 PŘÍLOHA 1 – E-mail pro nakladatelství

PŘEDMĚT: Biblioterapie v nakladatelstvích

Dobrý den,

jmenuji se Dominika Mrázková a jsem studentkou katedry bohemistiky na univerzitě v Olomouci. Ve své bakalářské práci se zabývám realizací biblioterapie v České republice, tedy využitím knihy jako nástroje pro terapeutickou práci. Součástí výzkumu jsou především knihovny, zajímal by mě ale také pohled ze strany produkce knih, jestli se tento fenomén nějakým způsobem promítá do výběru, přípravy nebo vydání samotné knihy. Pokud s biblioterapií pracujete nebo o tom uvažujete, můžete mi prosím odpovědět na následující otázky?

Vybíráte knihy na zahraničních trzích nebo u agentů podle toho aspektu?

Máte speciální sekce v nabídce/edičním plánu?

Zaznamenali jste nějaké trendy nebo změny v poptávce po knihách, které jsou vhodné pro biblioterapii?

Spolupracujete s odborníky na duševní zdraví na vývoji knih pro biblioterapii?

Můžete uvést příklad knihy vydané vaším nakladatelstvím, která byla použita pro biblioterapii?

S pozdravem

Dominika Mrázková.

9.2 PŘÍLOHA 2 – Druhý e-mail pro nakladatelství

PŘEDMĚT:

Dobrý den,

jmenuji se Dominika Mrázková a jsem studentkou katedry bohemistiky na univerzitě v Olomouci. Ve své bakalářské práci se zabývám realizací biblioterapie v České republice, tedy využitím knihy jako nástroje pro terapeutickou práci. V minulosti jsem nakladatelství už v této věci kontaktovala, nyní jsem vypracovala vhodnější dotazník a chtěla bych Vás poprosit, zda byste mi mohli odpovědět na následující otázky?

Obrovsky byste mi tím pomohli.

1. Vybíráte knihy s biblioterapeutickou tématikou k vydání?
2. Máte speciální sekce v nabídce/edičním plánu věnované biblioterapeutické literatuře?
3. Jak byste charakterizovali poptávku po knihách, které jsou vhodné pro biblioterapii/terapii?
4. Spolupracujete s odborníky na duševní zdraví na vývoji knih? Pokud ano, jak často?
5. Můžete uvést příklad knihy vydané vaším nakladatelstvím, která byla použita pro biblioterapii?
6. Máte speciální sekce v nabídce/edičním plánu věnované self-help literatuře?
 - a. Na základě čeho kategorizujete knihy jako self-help/svépomocné/osobní rozvoj?

Se srdečným pozdravem

Dominika Mrázková.

9.3 PŘÍLOHA 3 – E-mail pro knihovny

PŘEDMĚT: Biblioterapie v knihovnách

Dobrý den,

jmenuji se Dominika Mrázková a jsem studentkou univerzity Palackého v Olomouci. Píšu bakalářskou práci na téma Realizace biblioterapie v České republice. Pokud byste měli chvíli na zodpovězení mých otázek, nesmírně byste mi pomohli.

1. Slyšeli jste někdy pojem biblioterapie a pokud ano, pracujete s ní nějakým způsobem v běžné praxi?
2. Jakým způsobem s biblioterapií pracujete?
3. Pracujete pouze s dětským čtenářem nebo se zaměřujete i na dospívající/dospělé čtenáře?
4. Máte vyčleněnou samostatnou sekci pro biblioterapeutické knihy?
5. Pořádáte semináře zaměřené na biblioterapeutické knihy pro širokou veřejnost?
Popřípadě zda se zaměřujete na individuální sezení?

S pozdravem

Dominika Mrázková.